

Romerkirken og reformasjonen

Jan Bygstad, formann i FBB

Publisert 12.05.2025

Tarjei Gilje har i Dagen 07. mai en kommentarartikkel i anledning pavevalget med overskriften «Verdens fremste vranglærer, eller verdens fremste kristenleder?» Gilje refererer til evangelist Jørn Strand som hevder at den katolske kirke er vranglærende, og trekker frem tre vitnesbyrd om dette: Pavens ufeilbarlighet, Maria-dyrkelsen og helgendyrkelsen.

Det er litt pussig at bevisene på Roms vranglære er hentet fra disse tre områdene, som har som fellesnevner at de er hentet fra tradisjonens tillegg til Bibelen. Mens kjernen i romerkirkens avvik fra Bibelen, nemlig i læren om frelsen, overhodet ikke berøres. Enda mer merkverdig er det at Gilje, som kunnig teolog, ikke tar opp dette forhold.

Det som førte til at Luther ble bannlyst i 1521, var først og fremst hans «reformatoriske oppdagelse»: Mennesket frelses ene og alene på grunn av Kristi gjerning som vår stedfortreder, ved tro, uten noen gjerning eller fortjeneste fra vår side. Dette er Skriftens klare lære om evangeliet, og som Luther sammen med reformasjonsfedrene holdt frem ut fra grundig arbeid med bibeltekstene.

Rom lærer i stedet at et menneske er rettferdiggjort for Gud i samme utstrekning som det er helliggjort. Rettferdiggjørelsen ses på som en helbredelsesprosess, der mennesket samarbeider med Guds nåde og gradvis forvandles. Ettersom det er ytterst få mennesker som når frem til fullkommen hellighet her i verden (kun helgenene), vil de fleste mennesker derfor måtte gjennom en renselsesprosess etter døden – i skjærsilden. Både læren om skjærsilden og om helgenene henger altså uløselig sammen med katolsk lære om rettferdiggjørelsen. Det samme gjør læren om avlat: Mange er ikke klar over at året 2025 av pave Frans ble erklært som «Jubelår», og de troende kan dette året oppnå avlat f.eks. gjennom pilegrimsreiser til visse kirker i Roma.

I motsetning til dette lærer Skriften at det er Kristi rettferdighet som er en kristens rettferdighet. Og Kristi rettferdighet er fullkommen, ikke noe som trenger å suppleres med de troendes gjerninger. Denne rettferdighet tilregnes synderen som en gave, av nåde, og slik blir han/hun et Guds barn.

En kan her passende minne om de reformatoriske «alene» (sola):

- Sola Scriptura; Skriften alene er troens kilde og norm, og enhver lære skal bedømmes ut fra Bibelen alene. I motsetning til dette lærer Rom at den kirkelige tradisjon formidler guddommelig åpenbaring i tillegg til det som er åpenbart i Skriften. Bibelen ses på som en del av tradisjonen.
- Sola Fide/Sola Gratia; et menneske rettferdiggjøres ved troen alene (dvs. troen på Kristi stedfortredende gjerning) uten gjerninger; i motsetning til dette lærer Rom at mennesket samarbeider med nåden, og at dette samarbeid er grunnlag for frelsen.
- Solus Christus: Jesus alene er vår stedfortreder og Frelser, og hans gjerning alene er tilstrekkelig til frelse for en synder. Rom lærer her at kirken inntar stillingen som mellommann mellom Gud og mennesker, at presten ved sitt messeoffer kan gjøre soning for synder, og likeledes at Maria som «himmeldronningen» er medforløser.

Det som slagordmessig er formulert i de tre «Sola», er kjernen i den lutherske hovedbekjennelsen, Confessio Augustana (av 1530). Denne lære ble uttrykkelig forbannet av Rom under motreformasjonen (Tridentinerkonsilet 1548-63). Avvisningen av evangeliet og av den lutherske frelsesforståelsen er den samme i dag som i reformasjonsårhundret – her har Rom ikke endret på noe som helst. Det eneste som er endret siden den gang, er samtaleklimaet.

Det som saken handler om i forholdet til Rom, er altså selve evangeliet, intet mindre. Romerkirken forkynner et annet evangelium.

Romerkirken og autoritet

Jan Bygstad, formann i FBB

Publisert 20.05.2025

I Dagen 14.05 har Kim Larsen et tilsvaer til min artikkel i avisen 12.05 («Romerkirken og reformasjonen») der undertegnede peker på noen av de avgjørende forskjeller i læren som fortsatt foreligger mellom den romersk-katolske kirke og den lutherske reformasjon. I tillegg til at Larsen til dels karikerer den lutherske posisjonen, hevder han frimodig at dersom en ikke bøyer seg for pavens absolutte autoritetskrav i trosspørsmål, vil en uvegerlig ende opp med at hver mann blir sin egen pave.

Dette argumentet har vært en hovedbegrunnelse for mange av de som de senere år har konvertert til Rom. Når en ser det protestantiske kaos, med stadig nye menighets- og kirkedannelser og kirkesplittelser, der ulike lederskikkelser lager seg nye kirker med nye lærer som hevdes å være bibelske, er det ikke vanskelig å skjønne frustrasjonen. Dette kommer som regel oppå en enda dypere frustrasjon over det læremessige forfall innen de lutherske folkekirkene, et forfall som henger sammen med at her har en forkastet Bibelens autoritet – med det resultat at prester og biskoper kan lære eller tolerere nesten hva som helst som er i strid med Bibelen. I begge sammenhenger er dette i høy grad utslag av den moderne individualisme og subjektivism, som har som fellesnevner at en ikke vil underordne seg noen overordnet felles autoritet.

Slik sett kan kritikken av den babelske forvirring innen store deler av den protestantiske kristenhet være berettiget. Men alternativet – å underordne seg pavens autoritet – er ikke holdbart, rett og slett fordi det er ubibelsk. Å gi lederen for et religiøst hierarki en slik myndighet, er å institusjonalisere et epistemologisk hegemoni som allerede i utgangspunktet gjør det umulig å stille spørsmålstegn ved noe som helst av det som læres. Autoriteten blir selvbekreftende, det kan pr. definisjon ikke finnes noen motsetning mellom Skrift og kirke. Kirkens lære fungerer som teologisk overbygning over og legitimering av den pavelige autoritet.

Undertegnede svarer ikke for de mange ulike grener av og avveier innen protestantismen. Men jeg vil peke på den lutherske vei, en vei som skiller seg både fra Rom og fra svært mange av de protestantiske/evangelikale løsningsforsøkene:

Den lutherske reformasjon munnet ut i bekjennelsesdannelsen. Med utgangspunkt i de oldkirkelige bekjennelser formulerte en hva som er Bibelens lære i møte med vranglære i selve frelsesspørsmålet. Romerkirkens vranglære i denne avgjørende saken, var blitt åpenbar gjennom avlatshandelen, og den teologi som ble forfektet for å forsvare denne. Bekjennelser er alltid blitt til i kampsituasjoner, kamp for å avklare hva som er Bibelens lære i møte med vrang lære. Slik ble den lutherske hovedbekjennelsen, Confessio Augustana (Den augsburgske bekjennelsen, 1530), til.

Den lutherske bekjennelsen hviler rent erkjennelsesteoretisk i overbevisningen om at Bibelen er klar fordi den en «Den Hellige Ånds bok». Den Hellige Ånd vet å tale klart, tydelig og forståelig, – han driver ikke med tåketale som må «tolkes» av en kirkelig autoritet som gjør krav på enerett til å forstå det bibelske vitnesbyrd korrekt. Det tokningsmonopol som paven gjør krav på, gjør mennesket avhengig av Rom som synlig frelsesinstitusjon i stedet for av Guds Ord. Men det er en hovedsak for

reformasjonen å fremholde at Skriften alene er troens kilde, og at et menneskes evige salighet står og faller med forholdet til Guds ord: «Hør, så skal du leve!» (Jes 55,3)

Når reformatorene på 1500-tallet erkjenner at det foreligger et motsetningsforhold mellom Skriften og kirken, skapes den spenning som fører til at Vestkirken splittes. Pave Leo X lyser Luther i bann i 1521, og Tridentinerkonsilet forbanner den lutherske evangelie- og Skriftforståelse. Luther ønsket ikke å danne noen ny kirke, det var bannlysningen av evangeliet som førte til dannelsen av reformasjonskirkene.

Etter reformasjonen kom den katolske motreformasjon. Denne formulerte sitt oppgjør med den lutherske bekjennelsen gjennom den bekjennelse som ble formulert under konsilet i Trient (samlet under tre sesjoner i år 1548-63). I tridentinerkonsilets vedtak forbannes den lutherske tro, bekjennelse og evangelieførståelse uttrykkelig, samtidig som en dogmefester at Bibelen alene ikke er kirkens autoritet: Kirkens tradisjon skal «æres med samme ærbødighet og pietet som Den hellige skrift». Tradisjonen er m.a.o. åpenbaringskilde og trosgrunnlag – i teorien sidestilt med Bibelen, i praksis overordnet Bibelen. Paven personifiserer og legemliggjør den kirkelige tradisjon. Og med dette som utgangspunkt kan romerkirke dogmefeste en rekke lærer som det ikke finnes grunnlag for i Bibelen: Pavens ufeilbarlighet ex cathedra, jomfru Marias himmelfart og kroning til himmeldronning, hennes ubesmittede unnfangelse, helgendyrkelse, skjærsilden, avlat, osv., osv.

I luthersk tro ligger den øverste og eneste autoritet i Bibelen slik den er forstått i bekjennelsene. Autoriteten er saklig begrunnet, ikke institusjonelt eller personalt. Den lutherske vei går derfor mellom de to avveier: Pavelig institusjonalisme og frikirkelighetens subjektive «meg har Gud vist».

Den lutherske reformasjon vokste frem under dyptloddende arbeid med Bibelens tekster, og reformatorene visste seg å stå ansvarlige overfor Gud i sitt arbeid med de hellige tekstene. Derfor avskydde de all lettvinthet og uvederheftig omgang med bibeltekstene. Eksempel på slike lettvintheter i bibellesningen finner vi derimot i Larsens artikkel når han f.eks. begrunner læren om skjærsilden i 1Kor 3,12-15 eller læren om tradisjonen som åpenbaringskilde i 2Tess 2,15 og Joh 16,13. Det er her tale mer om innleggelse i teksten enn saklig og forsvarlig utleggelse av teksten, noe vi dessverre ser litt for mange eksempler på særlig i det som var reformasjonens hovedsak, læren om rettferdiggjørelsen.

Romerkirken og nåden

Jan Bygstad, formann i FBB

Publisert 21.05.2025

I Dagen 13.05 svarer Dag Øyvind Østereng på undertegnede's innlegg i avisen 12.05 om «Romerkirken og reformasjonen». Østereng skriver at «Underteksten (i min artikkel) er at katolikker angivelig tror på frelse gjennom gjerninger». Dette har jeg ikke skrevet i min artikkel. Jeg er fullt på det rene med at Rom lærer at frelsen er av nåde.

Problemet er imidlertid at Rom legger noe annet i nådebegrepet enn den lutherske tro og bekjennelse gjør. Dette kommer kanskje aller klarest frem når en leser lærevedtakene fra tridentinerkonsilet. Dette konsilet (1546-63) utgjør det læremessige oppgjør med den lutherske reformasjon, og dogmefester hva som er forpliktende katolsk lære. Under konsilets 6. sesjon (i 1547) behandles læren om rettferdiggjørelsen. Avgjørelsene nedfelles i 49 canones, hvorav en rekke retter seg direkte mot den lutherske tro og bekjennelse. Vi siterer:

Canon 9: Hvis noen sier at den ugudelige rettferdiggjøres av tro alene, og forstår dette slik at intet annet som kan medvirke til rettferdiggjørelsens nåde, er nødvendig, og at det på ingen måte er nødvendig for ham å forberede eller disponere seg med en bevegelse av egen vilje: Han være forbannet!

Canon 11: Hvis noen sier at et menneske rettferdiggjøres enten ved tilregning av Kristi rettferdighet alene eller alene ved tilgivelse av syndene, idet der ses bort fra den nåde og kjærlighet som strømmer inn i hjertet ved Den Hellige Ånd og forblir der inne, eller at den nåde som vi rettferdiggjøres ved kun er Guds yndest (favor Dei): Han være forbannet!

Canon 12: Hvis noen sier at den rettferdiggjørende tro ikke er annet enn tillit til den guddommelige barmhjertighet som tilgir synden for Kristi skyld, eller at det er ved denne tillit alene vi blir rettferdiggjort: Han være forbannet!

Canon 24: Hvis noen sier at den mottatte rettferdighet ikke bevares og heller ikke forøkes for Guds ansikt ved gode gjerninger, men at disse gjerninger kun er frukter og tegn på den oppnådde rettferdighet og ikke også er årsak til dens (rettferdighetens) vekst: Han være forbannet!

Canon 30: Hvis noen sier at etter mottakelsen av rettferdiggjørelsens nåde, er skylden tilgitt og den evige straffeskyld utslettet for enhver botferdig synder slik at det ikke gjenstår noe som skal avsones av den timelige straffeskyld – verken i denne verden eller i skjærsilden i fremtiden – før inngangen til det himmelske rike kan åpnes: Han være forbannet!

Canon 32: Hvis noen sier at det rettferdiggjorte menneskes gode gjerninger er Guds gaver på en slik måte at de ikke samtidig er den rettferdiggjortes egne fortjenester, eller at den rettferdiggjorte ikke selv, ved de gode gjerninger som utføres av ham ved Guds nåde og Kristi fortjeneste (hvis levende lem han er), virkelig fortjener en forøkelse av nåden, det evige liv og den endelige oppnåelsen av selve det evige liv (forutsatt at han dør i nåden), og i tillegg en forøkelse av herligheten: Han være forbannet!

Samtlige av disse læreutsagnene bekreftes av Den Katolske Kirkes Katekisme (St. Olav Forlag, 1992).

En ser her hvordan det som er sentrum og hjerteslag i den lutherske evangelieforståelse – som også er den tro som jeg selv vil leve og dø på, fordømmes med rene ord. Og med det også Paulus' undervisning i Rom 3-4 og Gal 2-4.

Nåden forstås som en guddommelig «kraftinnsprøytning» (can. 11) som hjelper den frie vilje til – i samarbeid med nåden – å forøke (can. 24) menneskets personlige hellighet. Og dette er menneskets egen fortjeneste (can. 32). Poenget her er at det ikke skjelles mellom rettferdiggjørelse og helliggjørelse, mennesket er rettferdiggjort i samme grad som det er helliggjort. Rettferdiggjørelsen er en gradvis helbredelsesprosess der nåden samvirker med den frie vilje. Av denne grunn tales det om «fortjeneste» (meritum) i denne sammenheng. Dette samvirke kaller en i teologien «synergisme» (samarbeid) eller «semipelagianisme».

Romerkirkens forståelse av rettferdiggjørelsen henger uløselig sammen med en syndsforståelse som grunnleggende skiller seg fra den bibelske/lutherske oppfatning. Denne gjør for det første at Rom lærer at arvesynden blir utslettet i dåpen. Det dømte menneske har derfor krefter og evner til å medvirke til og forøke sin salighet uten å hemmes av noen iboende syndenatur. For det andre forkaster Rom det at en kristen er «samtidig synder og rettferdig». For det tredje forkastes forkynnelsen av lov og evangelium, som er en hovednøkkel både til bibelforståelse og forståelse av den kristne eksistens.

Til sist: Hvordan får et menneske ifølge romersk tro del i den helliggjørende nåde som er nødvendig til liv og salighet? Dersom mennesket forbereder/disponerer seg selv rett (can. 9), får en dette gjennom sakramentene (syv i tallet). Sakramentene formidles på gyldig vis (er virkekraftige) kun dersom de forvaltes av den ordinerte prest. Nattverden og absolusjonen gir nåde til synderen bare i kraft av at en prest som er ordinert under apostolisk suksesjon (og dermed har mottatt det «uutslettelige merke»). I sin konsekvens betyr dette at kirker eller trossamfunn som ikke har dette presteembetet, ikke kan formidle nåde

Etter evangelisk luthersk tro er det imidlertid forkynnelsen av evangeliet som er det grunnleggende nådemiddel (i tillegg til dåp og nattverd, CA 5): «Evangeliet er Guds kraft til frelse» (Rom 1,16f). Evangeliet er «Ordet om korset» (1Kor 1,18ff), budskapet om at Jesus fullkomment har båret og sonet all synd. På grunn av Jesus gjerning som vår stedfortreder, blir hver den som tar imot ham, tilgitt og rensket fra all synd og skyld for i stedet å få del i hans fullkomne rettferdighet. «Dette er det navn han skal kalles med: Herren, vår rettferdighet» (Jer 23,6). «For med ett offer har han for alltid gjort dem fullkomne som blir helliget» (Hebr 10,14). Det trengs intet i tillegg til det Jesus har gjort, Jesu rettferdighet er fullkommen: Dette er ikke noe som er avhengig av min helliggjørelse, det Jesus har gjort er fullt tilstrekkelig til å stå rettferdiggjort i Guds øyne. Spørsmålet er om det er nok i våre øyne? Som en ser av det som er beskrevet over, er Jesu verk her ikke nok i romerkirkens øyne.

Her bør det tilføyes at begrepet «rettferdiggjørelse» som Paulus anvender særlig i Romer- og Galaterbrevet, er hentet fra samtidens rettspråk: Det betyr «frikjennelse». Når en person står anklaget i retten, og retten finner ham uskyldig, blir han frikjent. Slik blir en synder frikjent fordi Jesus har gått i hans sted (Rom 3,21ff).

På dette grunnlaget kommer en synder til liv i Gud og får del i Guds rettferdighet gjennom å høre (evangeliet), ikke gjennom å gjøre. Evangeliet er et skaperord som skaper det nye livet – av intet og for intet. I romerkirkens teologi er forkynnelsen av Guds ord imidlertid ikke et nådemiddel, men informasjonsmeddelelse.

Jeg vil mene at med dette i minne er det berettiget å hevde at romerkirken står for «et annet evangelium», – ikke bare et annet enn det lutherdommen representerer, men et annet enn det Det nye testamente lærer oss.

Romerkirken og autoritetsspørsmålet

Jan Bygstad, formann i FBB

Publisert 23.05.2025

På Dagens FaceBook-side 21.05 kommer Kim Larsen med et tilsvarende svar til min artikkel i avisen av 19.05 der romerkirkens autoritetskrav behandles. Skjønt tilsvarende? Larsen svarer ikke på det som skrives i artikkelen og er dens hovedpoeng, men gjentar temmelig nedlatende sin påstand om at undertegnede selv vil være pave.

Larsen fortjener stor takk for sitt innlegg, for med dette får vi klart og tydelig vite hvordan katolikker ser på forkynnelse og teologi som ikke er undergitt pavens autoritet: All slik teologi er å anse som uttrykk for ønske om å ha sin egen pavestol, og kan derfor ikke tas alvorlig. Ethvert spørsmålsteget som ut fra Skriften settes ved pavedømmet og dets teologi, blir dermed illegitimt.

Larsen skriver ved avslutningen av sin artikkel at «Bygstad står fortsatt ved porten til Wittenberg og roper bann over paven som om 500 år med teologisk samtale aldri hadde skjedd». Her kan en passende minne om at Rom har nektet all samtale med lutherdommen igjennom nesten 500 år. Forbannelsene fra Tridentinum i rettferdiggjørelseslæren står fortsatt ved makt, ganske enkelt fordi Rom ikke har behandlet spørsmålet om rettferdiggjørelsen på noe konsil etter dette og dermed ikke endret sin lære. Det er Rom som har lyst lutherdommen i bann, ikke omvendt.

Det er først etter 2. Vatikankonsil at romerkirken går inn i seriøse samtaler med lutherdommen, en lutherdom representert ved Det Lutherske Verdensforbund (LVF). Når en så kommer frem til og signerer den såkalt «Felleserklæring om rettferdiggjørelsen» i 1997/8, sies det at «fordømmelsene fra 1500-tallet (Tridentinum) ikke rammer den lære om rettferdiggjørelsen som er fremlagt (fra LVF) i dokumentet». Årsaken til at dette kan sies, er at den fremstilling av luthersk rettferdiggjørelseslære som gis i dokumentet, har fjernet seg fra forståelsen som ligger i de lutherske bekjennelsesskriftene, og i stedet kommet romersk teologi i møte. Rom har på sin side ikke forandret noe i sin teologi. Det ser vi bl.a. av at dokumentet uttrykkelig fastholder læren om skjærsilden, og at Vatikanet nektet å godkjenne dokumentet før det lutherske «samtidig synder og rettferdig» var strøket.

Men til hovedsaken: Forholdet mellom kirken og Bibelen. Kan kirken komme i konflikt med Bibelen? Etter romersk tenkning er dette umulig. Ifølge Bibelen selv er dette i høy grad mulig. Jesus og apostlene advarer hyppig mot vrang lære og falske profeter. Og i de gammeltestamentlige forbilder ser vi hvordan ikke bare Guds folk, men særlig ledelsen i folket kommer på avveie, bort fra Guds ord. Dette skjer i protestantiske kirker. Men sannelig også i romerkirken.

Larsen skriver at «uten kirkens autoritet, ingen kanon». Her berører han et sentralt poeng i romerkirkens lære om forholdet mellom skrift og tradisjon: Kirken kom forut for Skriften. Det er kirken som har godkjent Skriften, hvilke bøker som hører til i Bibelen. Derfor er Skriften og dens tilblivelse en del av den store kirkelige tradisjon. Det er Kirken som gir Skriften dens autoritet, ikke motsatt.

Rent historisk er dette feil. Bibelen fantes før kirken. Det gamle testamente eksisterte før pinsedag, og var Den hellige skrift som apostlene forkynte evangeliet ut fra. Den første kristne menighet var bygget på det Guds ord som er gitt i GT. Når den apostoliske forkynnelse etter hvert nedfelles i skriftlig form og samles i NT, er denne forkynnelse intet annet enn budskapet om hvordan GTs løfter er oppfylt i Kristus Jesus, og hva denne oppfyllelsen innebærer. Det er Guds ord som skaper kirken/menigheten, ikke omvendt.

Larsen skriver at «Jesus etterlot oss ikke et bokmanus, men en kirke». Til dette er å si at Jesus nettopp etterlot oss sitt Ord (Joh 17,6-8). Og han har sagt at det er den som blir i hans Ord, som har evig liv, ikke den som blir i kirken (Joh 5,24f; 8,31ff; 14,21ff).

Hvordan skal vi så stille oss til den kirkelige tradisjon som romerkirken hevder gir guddommelig åpenbaring?

I rabbinsk jødedom på Jesu tid opererte en tilsvarende med to forpliktende lærekilder: Bibelen (GT) og den muntlige tradisjon. (Den muntlige tradisjon nedfelles i jødedommen senere i Mishna (ca. år 220) og Talmud (ca 500).) Jesus godkjenner GT som guddommelig åpenbaring som har absolutt autoritet (f.eks. Matt 5,17f; Joh 10,35). Men han godkjenner ikke rabbinernes muntlige tradisjon. Det prinsipielle oppgjøret med denne finner vi f.eks. i Bergprekenen (Matt 5,20ff) og fremfor alt i Mark 7,1-23). Jesu dom over den muntlige tradisjon («de gamles forskrifter») lyder: «Forgjeves dyrker de meg, for de lærer fra seg lærdommer som er menneskebud» (Mark 7,7).

I romerkirkens tenkning om tradisjonens betydning står vi overfor et analogt forhold. Dermed gjelder også Jesu dom om «menneskebud» i denne sammenheng.

En lutheraner i paveland

Jan Bygstad, formann i FBB

Publisert 27.05.2025

Undertegnede er nettopp hjemkommet fra ferie i Italia, nærmere bestemt Firenze og Siena. Som interessert i kunst og historie har jeg alltid hatt ønske om å besøke disse byene, og vi fikk endelig muligheten nå i mai. Den samling av kunst som finnes her – både i museer og kirker – er enestående. Og ikke minst er landskapet i Toscana betagende vakkert. Å besøke Uffizi-samlingen og Accademia i Firenze hvor en kan beskue verker av Michelangelo, Giotto, Botticelli, da Vinci, osv. er en opplevelse, trass i at antallet turister med ditto køståing tidvis kunne være enerverende.

Det ble også rik anledning til å bese katedralene både i Firenze og Siena, samt en rekke andre kirker. Disse er fylt med kunst – til dels av flere av de store mestere fra renessansen, og er også noe av en opplevelse å få se. Samtidig – som teologisk menneske – var det umulig å la være å reflektere over den teologi som kirkekunsten forkynner. Kirkekunst er teologi i billedform, og slik taler utsmykningen av kirkerommet om hva slags tros- og fromhetsliv som gjøre seg gjeldende, om hva som regnes som viktig, og ikke minst: Hva som er akseptabel teologi og fromhet. Slik sett kan dette bli et lite apropos fra sidelinjen i den pågående debatt rundt katolisismen.

Her vil vi først si litt om Maria- og helgendyrkelsen.

Når en besøker kirker i gamle katolske land, vil en protestant undre seg over at korset ofte har en svært beskjeden plass. Ja, i enkelte kirker må en lete etter det før en til sist finner det i et sidekapell. Det dominerende bildemotiv er regelmessig Maria, og da i to hovedsituasjoner: Enten Maria med Jesusbarnet, og dernest Marias himmelfart og kroning til himmeldronning. I begge situasjonene er Jesus med. Når Maria avbildes med barnet fremhever kunstverkene tydelig Maria som hovedperson. Ofte på en slik måte at Jesusbarnet peker på Maria, ikke omvendt. Dette er enda mer påfallende der Marias himmelfart er motivet. Her ser vi Jesus krone sin mor til himmeldronning ledsaget av englenes og helgenenes tilbedelse og lovsang. Det er Sønnen som ærer sin mor, ikke omvendt. Dette er ikke sjelden hovedmotiv i selve alterbildet. Og i kirkerommets liturgiske arkitektur skal alterbildets rolle nettopp være å fremheve hva som er sentralt for troen.

En sentral side ved Mariadyrkelsen er at Maria hevdes å være syndfri. Dette ble dogme i 1854, da pave Pius 9 ex cathedra fastslo hennes «ubesmittede unnfangelse» som kirkelære. Som enhver bibelleser vet strider dette mot en grunnsannhet i troen: Hvert menneske som nedstammer fra Adam (unntatt vår Herre Jesus Kristus) er underlagt syndens herredømme (Rom 3,23; 5,12ff).

Tilsvarende finner en Mariastatuer i de fleste kirker, da gjerne plassert på en slik måte at bønn og tilbedelse skjer innfor statuen. I kirken Santa Croce i Firenze var det hugget inn en bønn til Maria på veggen i kirkerommet: «O virgo miserere mei» - O jomfru, forbarm deg over meg!

Når norske katolikker konfronteres med denne fromhetspraksisen, forsvarer det på flere måter. Maria er ikke guddommelig på noen måte, hun er bare den fremste blant alle de hellige. Dernest hevdes det gjerne at en ikke ber til Maria, men at en – akkurat som vi kan be en medkristen om hans forbønn – slik kan vi også be Maria (og andre helgener) om deres forbønn. Til dette må to ting sies: For at Maria skal kunne høre den bønn som rettes til henne fra alle de millioner som kommer til

henne, må hun ha guddommelige egenskaper. Intet menneske, hvor fromt den enn måtte være, er i stand til både å høre og å be for millioner på millioner av mennesker som påkaller en. Der nest: Å påkalle de døde er noe Bibelen advarer mot og forbyr på det strengeste – noe vi vil komme tilbake til nedenfor.

Vil en ha rede på hva Mariadyrkelsen i realiteten handler om, kan en reise til Lourdes i Syd-Frankrike. Her åpenbarte jomfru Maria seg for Bernadette i 1858. Stedet er blitt en sentral helligdom med en kirke til Marias ære reist over grotten der åpenbaringen fant sted. Årlig valfarter 3 millioner pilegrimer dit, og det berettes om en rekke underfulle helbredelser i Marias navn. På forsiden til pilegrimssenteret sies følgende: «The Sanctuary of Our Lady of Lourdes is above all the place of healing of bodies and hearts where one comes to pray humbly to the one who revealed her name to Bernadette Soubirous: "I am the Immaculate Conception".» Her sies det uttrykkelig at en ber til Maria. Videre siteres det fra Bernadettes notatbok på neste side: «O my mother, in your heart I placed all my anguish of my heart and it is there that I gain strength and courage!» Hun går til Maria med sitt hjertes angst og finner styrke og mot hos henne. Ikke hos vår Herre, Jesus Kristus.

I Den katolske kirkes katekisme (KK, Oslo 1992) siteres en Maria-bønn fra den bysantinske liturgi: «Da du fødte, forble du jomfru; da du sov inn, forlot du ikke verden, o du Guds Mor: du gikk tilbake til livets kilde, du som unnfanget den levende Gud, og som ved dine bønner frelste vår sjel fra døden» (§966). Videre siteres det fra Lumen Gentium: «Derfor påkalles Maria i Kirken under navn av talskvinne, hjelper, støtte og formidler».

Maria åpenbarer seg, gjør under/helbredelser, svarer på bønner, gir styrke og trosmot, og blir bedt til. I katekismen sies det videre: «Kirkens fromhet overfor Den Hellige Jomfru hører med til den kristne gudstjenestes vesen» (KK 971). Slik er det fordi Maria ikke bare er Jesu mor, men Kirkens mor. Dette er noe ganske annet og mer enn de rasjonaliseringer og bortforklaringer som norske katolikker lager for å forsvare det hele. Den polske pave Johannes Paul II hadde som en av hovedmålsettingene for sin tid i pavestolen å styrke Mariatilbedelsen, og besøkte bla. a. Lourdes (samt andre steder der Maria også hadde åpenbart seg, f.eks. Fatima i Portugal) ved flere anledninger. Dersom noe av det som er sitert over hadde vært problematisk i pavens øyne, kunne en forvente at han hadde gått i rette med det. Men han virket altså tvert om for å styrke denne slags «fromhet».

På samme måte kan en påkalle ulike helgener med tanke på hjelp og forbønn. Jeg kjenner personlig mennesker som har bedt til en bestemt helgen for å få hjelp i en vanskelig situasjon, – og fått det. I katolske land, særlig i Latin-Amerika, er det ikke uvanlig at en inngår avtale med den helgen en ber til: Dersom helgenen gir den hjelp en ber om, lover en å gjøre den ene eller andre fromhetsgjerning. Og ikke sjelden får en den hjelp en utber seg.

En særlig utvekst av denne tenkningen finner en i relikviedyrkelsen. Relikvier er gjenstander eller kroppsdeler som stammer fra en helgen, eller som i noen tilfeller hevdes å stamme fra Jesus selv. Relikviene sies ofte å ha helbredende eller undergjørende kraft. Fortsatt finner en samlinger av relikvier i en del katolske kirker: En flik av en kappe, en avhugget hånd, eller en hodeskalle, osv. I dagens Europa er det nok sjelden å finne pilegrimer som besøker relikvier i håp om hjelp og helbredelse, mens det i andre verdensdeler er mer vanlig.

Den hellige skrift forbyr på det strengeste enhver påkallelse av eller kontakt med avdøde (5Mos 18,10ff m.fl.). En skal ikke «gå til de døde for de levende» (Jes 8,19). Bibelen gir intet grunnlag for å hevde at de avdøde ser og følger med på de levendes ferd her i verden, langt mindre at de kan medvirke til hjelp for oss. Den slags tanker finner en i stedet inne ulike slags hedenskap (f.eks. der fedredyrkelse er vanlig) eller innen spiritismen.

Når bønn rettes til Maria eller helgenene, er dette noe som erstatter bønn til Herren selv. Jesus er vår forbeder og talsmann hos Faderen (Hebr 7,25; 1Joh 2,1f), gitt oss av Faderen til å være vår Forløser, hjelp, trøst, styrke, tilflukt og håp. Å henvende seg til andre enn Ham som Faderen har gitt oss, er å berøve Jesus hans ære som vår eneste gjeløser.

Rettferdiggjørelsen og helliggjørelsen

Jan Bygstad, formann i FBB

Publisert 28.05.2025

Takk til Dag Øyvind Østereng for et saklig og ordentlig svar i avisen den 22.05 i debatten rundt romerkirkens lære. I motsetning til flere av de som har engasjert seg fra katolsk hold, prøver Østereng seg ikke på å ta mannen i stedet for ballen, eller som Kim Larsen å gjøre kjøttvekten til sannhetskriterium.

Det har vært et hovedpoeng for undertegnede at det må stå klart hva som er den reelle forskjell mellom Rom og Wittenberg, mellom katolsk og luthersk tro og teologi. Når sannhetsspørsmålet står på dagsorden, er det fullstendig uinteressant hvor mange som mener det ene eller det andre (slik Kim Larsen tydeligvis gjør).

En avgjørende side ved den lutherske reformasjon bestod i en avklaring og presisering av hva som menes med ulike sentrale bibelske begreper, så som nåde, rettferdiggjørelse, frelse, osv. Dette skapte en troens klarhet som ble til hjelp for anfektete sjeler, befridde samvittigheter som trellet under en lovisk katolisisme med utallige menneskebud, og gjenreiste bibelsk forkynnelse. Luthersk tro lever av denne klarhet og tydelighet.

Lutherdommen var ikke bare en reaksjon på senmiddelalderens åndelige forfall i romerkirken (bl.a. typisk representert ved pave Leo X), men på en systemsvikt i romerkirken som var basert i kirkens teologi. Derfor ble reformasjonen et teologisk fundamentaloppgjør. Dette forstod også Tridentinerkonsilet, – som tar dette på dypeste alvor gjennom sine mange forbannelser av luthersk tro og lære. En forstod at dersom den lutherske evangelieforståelsen var sann, ville hele det romerske kirkesystem falle sammen.

Sitatene som er anført fra Tridentinum, er ikke løsrevet fra sin sammenheng (slik både Østereng og flere hevder), men er tvert om utsagn som klart og konsist presiserer hvor motsetningen mellom Rom og Wittenberg ligger. Den som ønsker å sette seg nærmere inn i saken, kan ta for seg Martin Chemnitz' verk 'Examen Concilium Tridentinum' som grundig og saklig gjennomgår og analyserer vedtakene derfra.

Skal en ha rede på hva en kirke lærer, må en gå til dens offentlige bekjennelser. En må kunne forvente at de som forsvarer sin kirke, står ved det som læredokumentene faktisk uttaler. En rekke av de som har kommet på banen på katolsk side i denne debatten, ser ut til å forsøke å vri seg unna det som ordlydende sies i Tridentinum. For undertegnedes vedkommende er saken den at jeg med glede står ved, tror og bekjenner det som den lutherske bekjennelsen sier. Uten bortforklaringer, uten å be om unnskyldning for det som bekjennelsen sier.

Østereng skal ha den ros at han ikke søker å komme unna Tridentinums formuleringer, men søker å gjøre dem forståelige.

Det er et iøynefallende trekk ved meget av det som hevdes som katolsk lære i pågående debatt, at uklarhet og utydelighet idealiseres: En blander rettferdiggjørelse og helliggjørelse, en blander lov og evangelium, samtidig som en lar være å dra inn i ordskiftet forhold som vil klargjøre hvor langt fra hverandre vi i virkeligheten står, så som læren om avlat, om skjærsilden, om helgenenes fortjeneste og kirkens skattkammer, osv. Ikke minst har en ikke villet tematisere den fundamentalt forskjellige antropologi og syndsforståelse som ligger i Roms teologi, og som er forutsetningen for at Rom har den lære om rettferdiggjørelsen som en har: Når mennesket kan «samvirke med nåden», er det fordi Rom avviser talen om det totale syndeforderv.

Utydeligheten i læren rundt disse ting er systematisert i dokumentet 'Felleserklæring om rettferdiggjørelsen' som forega å være et enhetsdokument mellom Rom og Wittenberg, og ble signert av Vatikanet og det Lutherske Verdensforbund i 1997/98. Her hadde den lutherske avtaleparten på viktige punkter utvisket reformasjonens og bekjennelsen lære om rettferdiggjørelsen. Årsaken til dette ligger i at den finske teologen Tuomo Mannermaa og hans skole (som ga en nytolkning av Luthers teologi) fikk avgjørende innflytelse i LVF. Når situasjonen samtidig er den at LVF, som er dominert av liberal og bibelkritisk teologi i kirker som både Larsen og Østereng også er ytterst kritiske til, godtas som om de taler på lutherdommens vegne, er det gode grunner til å sette spørsmålsteget. Konfesjonell lutherdom, samlet i den alternative organisasjonen til LVF, International Lutheran Council (ILC), med medlemskirker i 55 land, godkjenner ikke 'Felleserklæringen' – nettopp fordi den ikke gjengir den lutherske forståelsen av rettferdiggjørelsen på saksvarende vis. Den rettferdiggjørelseslære som Vatikanet godkjenner i erklæringen, er ganske enkelt ikke den lutherske bekjennelsens lære.

Noe av det som gjør læresamtalen mellom Rom og lutherdommen vanskelig, er at kriteriene som skal avgjøre hva som er sannhet, ikke er de samme. Lutherdommen insisterer på Skriften alene (Sola Scriptura), mens Rom gir Skrift og tradisjon samme autoritet. Det lutherske Sola scriptura er styrt av den forståelse av Skriften som ligger til grunn for bekjennelsen (først og fremst Den augsburgske bekjennelsen, 1530, presisert i Konkordieformelen, 1570) på samme måte som den Nicenske bekjennelsen har vært styrende for den økumeniske forståelsen av hvem Gud/Kristus er ifølge den bibelske åpenbaring.

Avstanden mellom Rom og Wittenberg er større enn de fleste er oppmerksom på. I Den katolske kirkes katekisme (KK) sies det følgende under avsnittet om «Utenfor kirken ingen frelse» (§ 846): «Ved uttrykkelig å påpeke nødvendigheten av troen og dåpen har Han (Kristus) samtidig fastslått Kirkens nødvendighet, for gjennom dåpen trer menneskene inn i Kirken som gjennom en port. Derfor skulle de mennesker ikke kunne frelses som, til tross for sin viten om at Den katolske kirke er grunnlagt av Gud ved Jesus Kristus som nødvendig, allikevel har nektet å tre inn i den eller å vedbli i den» (sitat fra Lumen Gentium 14, et hoveddokument fra 2. Vatikankonsil).

Vi som altså ikke vil tre inn i den katolske kirke, kan ikke frelses! Men Skriften sier: «Hver den som påkaller Herrens navn, skal bli frelst!» (Joel 3,5; Apg 2,21).

Nå er vi fullt på det rene med at samtaleklimaet i dag er adskillig bedre enn det var på 1500-tallet. Det går faktisk an å snakke sammen uten å risikere å bli brent på bålet. Men for oss som står med en lutherske evangelieførståelse, er fortsatt behovet for læremessig/åndelig klarhet avgjørende. Derfor yter vi motstand mot det som oppfattes som tåkelegging.

Til sist: Østereng forsvarer Tridentinums can. 9 der det lutherske «troen alene» forbannes (jf. CA 4) med å si at «troen aldri er alene». Dette er nettopp et utsagn som fungerer tåkeleggende. Det er rett at troen aldri er alene fordi troen – dersom det er en levende tro – vil ha sine frukter. Men at «troen

alene» er grunn for rettferdiggjørelsen, er NT's lære (jf. Rom 4,5; 10,4f; Gal 2,16ff; 3,6ff; Ef 2,8f; Fil 3,7-9), og det er nettopp dette som forbannes i angjeldende canon.

Så medgir Østereng også at det undertegnede har påpekt om at Rom blander rettferdiggjørelse og helliggjørelse stemmer: «Det katolske synet på rettferdiggjørelsen innebærer både forsoning og forvandling. Mennesket erklæres ikke bare rettferdig, men gjøres virkelig rettferdig og dermed delaktig i Guds liv og hellighet ...» En kristen er derfor rettferdig i samme grad som han er helliggjort.

Problemet er her at når helliggjørelsen blir en del av rettferdiggjørelsen, medfører det for det første at grunnlaget for frelsesvisshet blir borte. Den anfektede mister sin virkelige trøst, som hviler i det Jesus har gjort utenfor meg og uavhengig av meg. I Tridentinum sies det også uttrykkelig at en kristen ikke skal ha visshet om sin frelse – det regnes som overmot.

For det andre drar en uvegerlig menneskets egen gjerning inn i rettferdiggjørelsen, ganske enkelt fordi helliggjørelsen bl.a. handler om at en kristen retter seg etter de ti bud. At en sier at dette er en frukt av nådens virksomhet i menneskets hjerte, og derfor er nåde, er ikke annet enn en omdefinering av nådebegrepet. Når rettferdiggjørelsen identifiseres med helliggjørelsen, omgjør en troens frukt til troens rot. En blander sammen det Kristus har gjort for oss (extra nos) med det han gjør i oss (intra nos).

Når troen alene er så avgjørende i spørsmålet om rettferdiggjørelsen, handler det om at uten dette «alene», vil evangeliet ikke være virkelig fritt og «for intet». Den menneskelige egenrettferdighet har alltid reagert med bekymring på dette «for intet»: Slik forkynnelse er en fare for moraliteten! Dette var fariseernes reaksjon mot Jesus, og judaistenes reaksjon mot Paulus. På samme måte er det Roms reaksjon mot den lutherske evangelieforståelsen.

Lite plausibelt fra elfenbenstårnet

Jan Bygstad, formann i FBB

Publisert 28.05.2025

I Dagen 26.05 finner vi et innlegg av Ole Jakob Filtvedt med overskriften «Jan Bygstads svar fremstår veldig lite plausibelt». Filtvedt er professor i Det nye testamente på MF. Han trer inn i den pågående debatten om katolisisme og lutherdom som teologisk overdommer, og mener at undertegneds bibelforståelse ikke holder vann.

Til dette er følgende å si: Det handler ikke om undertegneds bibelforståelse, men om reformasjonens og den lutherske bekjennelsens bibelforståelse. Det er denne Filtvedt hevder er «lite plausibel» og «marginal». Det er jo interessant at dette hevdes av en lærer ved en institusjon som utdanner prester til det som sies å være en luthersk kirke.

Filtvedt argumenterer punktvis med for det første å hevde at «Bygstads versjon av «evangeliet» (sic!) nesten utelukkende forankret i noen få tekster hentet fra noen få av Paulus sine brev. Jesus selv og evangeliene om ham er plassert på sidelinjen, sammen med resten av NT.» Jeg gjentar: Det er ikke «min (private) versjon av evangeliet» det dreier seg om, men reformasjonens. Filtvedt kan ikke være uvitende om at læren om rettferdiggjørelsen, slik Paulus fremlegger den særlig i Romer- og Galaterbrevet, var fundamental for hele reformasjonen.

Dette er ikke en lære isolert fra NT eller Bibelen for øvrig (slik Filtvedt hevder), men er tvertom, slik Paulus argumenterer i angjeldende brev, en sammenfatning av hele Skriftens lære om frelsen.

Når begrepet rettferdiggjørelse står i sentrum for diskusjonen, er det ganske enkelt fordi det er et hovedbegrep i Paulus' brev. I ordets paulinske betydning finner en dette begrepet bare én gang i evangeliene (Luk 18,14). Men Paulus kamp mot judaistene, som bevitnes i bl.a. Galaterbrevet og Apostelgjerningene, svarer nøyaktig til Jesu kamp mot fariseerne og deres lære, og er derfor noe som slett ikke står isolert fra NT i øvrig.

At Filtvedt finner dette vanskelig å forstå og «ikke kjenner seg igjen» i dette, sier mer om Filtvedt enn om Paulus.

Filtvedt viser videre til «paulusforskningen i etterkrigstiden» som heller ikke «kjenner igjen» en slik lesning av Paulus. Jeg går ut fra at Filtvedt med dette sikter til det såkalte «nye paulusperspektiv» som har hatt stor innflytelse innen academia særlig de siste 50 – 60 år. Det som kjennetegner dette «perspektivet», er to ting: Den lutherske forståelsen av Paulus anses som en misforståelse bygget på manglende innsikt i aposteltidens jødedom, og må derfor forkastes. Dernest: Paulus må forstås som fariseer, og hans frelseslære er i alt vesentlig beslektet med fariseernes lære.

De siste 150 år har vi sett den ene skoleretning etter den andre dukke opp i academia. Troeltsch og Gunkel, Schweitzer og Bultmann danner hver sine «vitenskapelige» skoler. Og nå sist «det nye paulusperspektivet». De fører alle det store ord til en tid, for så å falle sammen og erstattes av nye «skoler». Det samme vil også skje med dette nye perspektivet, som i realiteten ikke er annet enn et forsvar for judaistene som Paulus bekjempet.

Men alt dette som foregår i academia er til liten hjelp for Guds folk. Profeten sier om den slags: «- Noe gagn gjør de ikke dette folk» (Jer 23,32).

Maria og mariadyrkelsen

Jan Bygstad, formann i FBB

Publisert 31.05.2025

Min artikkel (Dagen 26.05) om mariadyrkelsen med utgangspunkt i en ferietur i Italia har avfødt en haglskur av reaksjoner. Felles for de fleste av disse er at en ikke tar opp de teologiske problemstillingene som reises.

Utgangspunktet for mariadyrkelsen (begrepet står som kapitteloverskrift i Katolsk katekisme, § 971; 2673ff) er å finne i Marias lovsang (Magnificat): «For se, fra nå av skal alle slekter prise meg salig» (Luk 1,48). Rundt dette skriftordet og tradisjonsutviklingen i den katolske kirke er der bygget en hel teologi – «Mariologi» – som har grunnleggende betydning for katolsk spiritualitet, en spiritualitet som utfolder seg frodig i katolske land, noe mer behersket her hos oss.

Denne spiritualitet kan punktvis sammenfattes som følger:

- Maria er syndfri fordi hun er født uten arvesynd (dogmefestet i 1854)
- Maria ble etter sin død opptatt med legeme og sjel til himmelen (dogmefestet i 1950), og der kronet til himmeldronning
- Maria symboliserer og identifiseres med Kirken, og Kirken identifiseres med henne
- Maria har åpenbart seg en rekke steder rundt om i verden, noe som har gitt opphav til Mariahelligdommer med ditto pilegrimsreiser (f.eks. Lourdes, Fatima, Guadalupe)

- I disse helligdommer ber en til Maria (en ber ikke bare om hennes forbønn!), og Maria bønnhører de fromme – i hennes navn skjer mirakler og helbredelser
- Bønnen 'Ave Maria' hører med til den faste delen av katolsk bønneliv, både liturgisk og i privat bønn; en ber både *med* Maria og *til* Maria (KK 2679)
- I messen – som er selve hjerteslaget i katolsk liv – har mariafromheten konstituerende betydning: «Kirkens fromhet overfor Den Hellige Jomfru hører med til den kristne gudstjenestes vesen» (KK 971).

At mariafromheten hører med til «gudstjenestens vesen» – intet mindre, betyr konkret at hvis Maria utelates eller forsømmes i det liturgiske liv, er det ikke lenger en rett kristen gudstjeneste.

Men la oss se nærmere på hva Bibelen faktisk sier om disse ting:

Er Maria uten synd? Enhver bibelleser vet at dette er uten grunnlag i Skriften. Alle mennesker – med unntak av Jesus – er født i og med synd (Rom 3,23; 5,12ff). I Marias lovsang hører vi at hun kaller Herren sin Frelser (Luk 1,47). Dersom hun virkelig var syndfri, hadde hun ikke trengt noen frelser; fordi frelsen etter sitt vesen består i frelse fra synd. Av samme grunn sier Gabriel også at Maria «har fått nåde» (Luk 1,30). Hun trenger nåde på nøyaktig samme vilkår som vi andre syndere trenger nåde. Videre hører vi evangeliene fortelle at Maria, sammen med Jesus brødre, søker å gripe inn og stanse Jesu virksomhet fordi de mener at Jesus «er fra seg selv» (Mark 3,21. 31ff). Kunne en som er syndfri ta anstøt av Jesu gjerning og gjøre noe slikt?

Ja, Maria står i en særstilling fordi hun ble utvalgt til å føde verdens Frelser. I hennes morsliv kler Gud seg i vårt kjøtt og blod. Derfor kalles hun allerede tidlig i kirkens historie «gudfødskens» (gr. Theotokos) med utgangspunkt i Luk 1,43. Dette er også oppfyllelse av profetiene i 1Mos 3,15 og Jes 7,14. Når engelen Gabriel kommer til henne og hun får kallet til denne gjerning, sier Maria: «Se, jeg er Herrens tjenerinne. Det skje meg etter ditt ord!» (Luk 1,38). Slik står Maria som forbilde på troens lydighet. Men hun er samtidig en synder som trenger frelse og nåde lik ethvert annet menneske. Hun frelses ved sin sønns død på korset.

Hvorfor prises så Maria salig (i Skriften)? Nettopp i Lukasevangeliet hører vi Jesus sette dette på rette plass: «Som han sa dette, skjedde det at en kvinne i mengden ropte til ham: Salig er det morsliv som har båret deg, og det bryst som du har diet! Men han sa: Ja, salige er de som hører Guds ord og tar vare på det!» (Luk 11,27f). Jesu ord er en mild korreks til kvinnen som kommer med saligprisningen av Jesu mor, og lærer hva et kristenmenneskes hjerte og sinn skal være rettet mot: Guds ord. Derfor hører vi også Jesus si følgende om sin kjødelige familie: «Min mor og mine brødre, det er de som hører Guds ord og gjør etter det.» (Luk 8,21). Og det sies om Maria at «hans mor gjemte alle disse ord i sitt hjerte» (Luk 2,51)

I Bibelen hører vi mange saligprisninger. Bergprekenen innledes med åtte slike. Og i Luk 11,28 har vi hørt Jesus korrigere en misforstått «mariafromhet». Saligprisningen i Magnificat er ikke prinsipielt forskjellig fra det Jesus har å si i evangeliet: «Salige er de fattige i ånden ...» (Matt 5,3ff), eller når Paulus siterer Salme 32: «Salige er de som har fått sine overtredelser tilgitt og sine synder skjult. Salig er den mann som Herren ikke tilregner synd» (Rom 4,7f).

I Bønnbok for den Katolske kirke kan en finne hvordan bønn til Maria uttrykkes. Både ber en om hennes forbønn, og en ber til henne om nåde og hjelp. Noen eksempler:

En Maria-antifon ('Alma Redemptoris Mater', s.344) lyder slik: «Frelserens moder, du milde Oppreis ditt folk når det faller, fra svakhet hjelp oss til seier ...»

En annen Maria-antifon ('Sub tuum præsidium', s 346): «Under ditt vern tar vi vår tilflukt, hellige Guds mor. Ta nådig imot de bønnere vi ber i våre trengsler, og frels oss fra alle farer, Du evige jomfru, velsignet og herlig.»

I «Litani til Guds mor (s.348ff) står følgende: «Hellige Guds mor, Hellige jomfru ... Du nådens mor, Rettferdighetens speil, Visdommens trone, Vår gledes grunn, Åndens gjemme ... Du frelse for syke, Du synderes tilflukt, Du sorgfulles trøster, Du kristnes hjelper. Englenes dronning ...»

På festdagen for Marias fødsel (8. sept.) finner en gjengitt utdrag fra middelalderdiktet 'Lilja' (s. 432f) med lovsang og tilbedelse av Maria: «Du er den elskeligste av kvinner ... Du er sjelens vei fra synden ... Du er åndens glødende bolig ... Hill deg Maria, skjæreste moder. Evig, Maria, din heder varer. Hill deg, Maria, kjæreste moder. Frels oss, Maria, fra flukt og farer. Mange, Maria, var våre plager. Bøy deg, Maria, til våre tårer. Hjelp oss, Maria, når hjertet klager. Leg oss, Maria, når synd oss sårer. Bo, Maria, nu i mitt hjerte!»

Hvor problematiske disse bønnene er i forhold til det første bud, er ikke vanskelig å se. Maria tillegges predikater som ifølge Skriften hører Jesus Kristus til.

Paulus skriver: «Det er én Gud og én mellommann mellom Gud og mennesker, mennesket Jesus Kristus» (1Tim 2,5). Som Frelser og Mellommann er Jesus vår tilflukt og vår styrke, vår trøst og vår hjelper i nøden, og ikke minst den som hjelper oss mot synden og reiser oss opp når vi faller.

I bønnene som er sitert over, tilskrives alt dette Maria, ja, Maria skal t.o.m. bo i våre hjerter.

Denne fromhet og dyrkelse er det som er så påfallende i katolske land, og som undertegnede har formastet seg til å levere en smule refleksjoner rundt. Ingenting av dette kan forsvares ut fra Bibelen, men må sies å ha Bibelen imot seg.

Rettferdiggjørelse og hermeneutikk

Jan Bygstad, formann i FBB

Publisert 03.06.2025

I den pågående debatt om den katolske kirke og dens lære er det kommet en rekke innlegg de senere dager. Det vil være umulig å svare på alt som kastes frem – jeg må begrense meg til å ta opp en hovedsak som Kim Larsen og Ole Jakob Filtvedt utfordrer på.

Først vil jeg gjøre klart at jeg i det som har vært skrevet fra min side, utelukkende har tatt opp lærespørsmål. Jeg har ikke kalt noen person «fariseer» eller «judaist», men pekt på hvordan judaismen som lære har gjort seg gjeldende i romersk teologi. Derfor er Paulus' oppgjør med judaistene parallelt med reformasjonens oppgjør med Rom.

Den lutherske kirke har aldri nektet at det finnes sanne troende i andre kirker. Gud alene er dommer over hjertene, og det er ikke vår sak å dømme andres hjerter. Men vi er satt til å prøve og dømme om læren. Og i denne saken handler det om «den artikkel kirken står og faller med» - rettferdiggjørelsen.

Romerkirken kommer i motsetning til dette med de sterkeste forbannelser: Den lære om rettferdiggjørelsen som forbannes i Tridentinum, er nettopp den tro som lutherdommen forkynner i sine bekjennesskrifter. Og forbannelsene er personrettet: «Den som sier» hva vår lutherske bekjennelse fremholder, han forbannes uttrykkelig, personlig. I tillegg sier altså Katolsk katekisme like uttrykkelig (med et sitat fra 2. Vatikankonsil) at vi som ikke ønsker å tre inn i den katolske kirke, ikke kan frelses (KK 846). Hvem er det som trer over en grense, Larsen?

Larsen og Filtvedt tar begge opp spørsmålet om hermeneutikk (læren om tolkning av tekst). Dette er en ikke uvesentlig problemstilling som ligger under i det meste av striden mellom Rom og Wittenberg under reformasjonen. I romerkirken er dette egentlig meget enkelt: Det pavelige magisterium har

tolkningsmonopol i møte med Bibelen, noe som gjør at katolikker ikke behøver å beskjeftige seg nevneverdig med de problemer som spørsmålet om tekstforståelse reiser. En kan ganske enkelt lene seg til pavens autoritet for så å beskyldte enhver som betviler hans tolkningsmonopol for å ønske å være «en småpave».

I tillegg oppstår tidlig i middelalderen følgende problem: Det utvikles kirkelige tradisjoner som vanskelig lar seg belegge i Bibelen, og etter hvert også tradisjoner som må sies å være direkte bibelstridige. For å rettferdiggjøre denne utviklingen skapes derfor en teologi som skal sørge for at Bibelen tolkes på en slik måte at Skrift og tradisjon ikke kommer i konflikt med hverandre. Teologi legitimerer praksis. Dette blir påfallende tydelig under avlatsstriden etter at Luthers 95 teser satte spørsmålstegn ved denne lukrative kirkelige geskjeft.

Under reformasjonen behandler Luther det hermeneutiske spørsmål bredt i skriftet «Om den trellbundne vilje» (1525). Skriftet er et svar til renessansehumanisten Erasmus av Rotterdam, som hevdet at Bibelen var så uklar og åpen for tolkning, at en var nødt til å ha en autoritativ tolkningsinstans. Denne instans var altså paven, som med myndighet gitt ham av Kristus selv, hadde guddommelig enefullmakt til å tolke Skriften.

Dette avvises kontant av Luther, som hevdet at Den hellige skrift er klar fordi den har Den hellige Ånd som forfatter, og Ånden er ikke en så dårlig predikant at han ikke kan tale enkelt og forståelig.

Etter Luthers død skriver Matthias Flacius Illyricus (1520-65) den første prinsipielle hermeneutikk innen lutherdommen (Clavis Scripturae Sacrae, 'Nøkkel til Den hellige skrift'). Under ortodoksien følger flere i hans spor, og en rekke bindsterke verk som behandler spørsmål knyttet til bibeltolkningsproblematikk, ser dagens lys. Alt dette går i glemmeboken i pietismens og rasjonalismens epoke, men er i moderne tid hentet frem igjen av forskere som Gadamer og Bengt Hägglund.

Middelalderens teologi opererte for øvrig med et bestemt tolkningssystem når en skulle arbeide med Bibelens tekster, den såkalte 'Quadrige' (den firfoldige metode). I denne inntok bl.a. allegorien en viktig plass. Luther – og reformasjonen med ham – avviste Quadrige. I stedet satte de «sensus simplex» eller «literals», den enkle, bokstavelige betydning. Et kjent utsagn fra Luther i denne sammenheng er at «grammatikk er teologiens mor». Det handlet om å arbeide grundig med tekstens språklige og historiske betydning. Gjøres dette seriøst, vil Skriften og den budskap også fremtre klart.

At Den hellige skrift er klar og tydelig i alt som er nødvendig til liv og salighet, er faktisk et hovedpremiss for hele reformasjonen.

I skriftet 'Om den trellbundne vilje' skjelner Luther videre mellom en ytre og en indre klarhet. Med «indre klarhet» sikter han til det lys over frelsens mysterium som Ånden skaper i det gjenfødte menneske (1Kor 2). Med «ytre klarhet» sikter Luther til det at tekstene er klare og forståelige for den som vil arbeide seriøst med dem – og da uavhengig av om vedkommende har Åndens lys eller ei. Og: I sak er den ytre og indre klarhet identiske.

Grunnleggende for Luther og reformasjonen var tesen om at «skriften er sin egen tolk» (2Pet 1,20f). Å komme til Skriften utenfra med forutsetninger som ikke er gitt av Skriftens egen virkelighet, vil alltid lede på avveie. Dette betyr at «skrift skal tolke skrift». På grunn av overbevisningen om at alle Bibelens bøker har samme forfatter, Den Hellige Ånd, er det en indre saklig og frelseshistorisk sammenheng mellom Bibelens bøker som gjør at de ikke kan stå i strid med hverandre. Bibelen forsås i stedet som et corpus, der alt henger sammen trass i at den historisk er blitt til over en periode på rundt 1500 år og med de mest ulike menneskelige redskaper som formidlere.

At Skriften er sin egen tolk, betyr også at den kirkelige tradisjon ikke er normativ med tanke på skriftforståelsen. Her ser vi et avgjørende brudd mellom Rom og Wittenberg.

At Skriften er sin egen tolk, betyr videre at det å kunne skjelne mellom lov og evangelium er avgjørende for å kunne forstå Skriften rett. Forskjellen mellom lov og evangelium er noe Bibelen selv lærer oss: På mange måter vil det være rett å hevde at både Romer- og Galaterbrevet er hermeneutiske læreskrifter, skrifter som viser hvordan Bibelen skal forstås. Og reformasjonens frimodige tese er i denne sammenheng at den som ikke kan skjelne mellom lov og evangelium, er ute av stand til å forstå Skriften rett. Distinksjonen mellom lov og evangelium og betydningen av denne behandles under et eget kapittel i Konkordieformelen (art. 5).

Den lutherske forståelsen av rettferdiggjørelsen henger uløselig sammen med forståelsen av lov og evangelium: En taler ikke rett om omvendelse og frelse uten at forskjellen mellom disse to ligger til grunn. Det samme gjelder distinksjonen mellom rettferdiggjørelse og helliggjørelse, mellom gammelt og nytt menneske, og ikke minst forståelsen av at en kristen er samtidig rettferdig og synder.

Når Skriften er klar, utelukker det likevel ikke at mange mennesker ikke er i stand til å forstå den. Jesus priser Faderen fordi han «har skjult dette (evangeliet) for de vise og forstandige, men åpenbart det for umyndige» (Matt 11,25). For ingen er så blind som den som ikke vil se (Joh 3,19f). Eller som en kjent forkynner sa det: «Det er ikke våre gode hoder som hindrer oss i å bli kristne, men våre dårlige hjerter.»

Når vi taler om skriftforståelse og -tolkning, bør vi i tillegg nevne Luthers regel om de tre komponentene i et rett skriftstudium: Oratio, meditatio og tentatio (bønn, meditasjon og anfeltelse/trengsel). Disse tre omtales i Luthers fortale til førsteutgaven av hans samlede tyske skrifter i 1539. Han fremholder dette i sammenheng med at han på dette tidspunkt har hatt sin tredje forelesningsserie over Salme 119, en salme som definerer hvilket forhold kirken skal stå i til Guds ord. Her sier Luther videre at «rett teologi ikke er annet enn utleggelse av Skriften foretatt av en som selv er utlagt av Skriften.» Dette betyr at i møte med Den hellige skrift, er ikke jeg subjekt som håndterer Skriften som objekt. Det er motsatt: Skriften er det levende subjekt og jeg er objekt for Skriftens behandling. Guds ord er det levende Ordet.

Til sist: Meget av det som i våre dager sies om at Bibelen må tolkes, bunner i at en mener Skriften er uklar. Dette brukes av ikke så rent få som påskudd til å komme unna bibelordet. En bruker tesen om Bibelens uklarhet for å relativisere sannhetsspørsmålet og sette spørsmålstegn ved dem som forkynner bibelens sannhet(er): De er skråsikre, selvsikre bedrevitere. Pilatus' spørsmål: «Hva er sannhet?» lyder stadig i et moderne, tvilesykt Vesten.

Men Guds folk kan frimodig si «Jeg vet på hvem jeg tror!» (2Tim 1,12). For det evige liv består i å «kjenne Faderen og den han har utsendt» (Joh 17,3).

Kirken er der Guds ord er

Jan Bygstad, formann i FBB

Publisert 08.06.2025

Pater Kjell Arild Pollestad har meldt seg på i debatten rundt romerkirkens lære. Pateren går ikke reelt inn i sakspørsmålene som har vært reist, men nøyer seg med å gjenta en del av de populære

påstandene som kastes frem for å legitimere pavekirken. Sånn sett fortjener innlegget egentlig ikke noe svar. Likevel kan det tjene som passende utgangspunkt for å sammenfatte noe av den grunnleggende kritikk som er reist.

Pollestad innleder med påstanden om at den katolske kirke er grunnlagt av Jesus Kristus selv. Dette til forskjell fra den lutherske kirke, som er grunnlagt av «en frafallen munk».

Her må en spørre: Hva er kirken i ordets bibelske forstand? Den kristne kirke i ordets egentlige mening består av alle som tror at Jesus, Guds Sønn, har gått i deres sted og båret deres synder på korset. Luther sier det enkelt: «Et barn på syv år vet hva kirken er: Det er de får som hører hyrdens røst» (Joh 10,27f). Eller som bekjennelsen sier: «Kirken er forsamlingen av de hellige, der evangeliet blir lært rett, og sakramentene blir rett forvaltet» (CA 7).

Kirken er ikke en organisasjon eller et hierarki av prester og biskoper med paven på toppen, – noe slikt kan ikke begrunnes bibelsk.

Pavens primat og embete legitimeres fra katolsk hold i Jesus ord til Peter etter at han på apostlenes vegne har avlagt bekjennelsen «Du er Messias, den levende Guds Sønn!» Jesus sier da til Peter: «Jeg sier deg at du er Peter, og på denne klippe vil jeg bygge min menighet, og dødsrikets porter skal ikke få makt over den» (Matt 16,18). Den romerske forståelsen av dette verset holder ikke rent eksegetisk, og vitner først og fremst om en ting: En bruker Bibelen/teologien for å legitimere egne maktkrav.

Klippen som Kristi kirke bygges på er Peters bekjennelse, ikke Peters person. Den sanne kirke er – slik Jesus sier – definert av Guds ord fordi den er skapt ved Guds ord: «Dersom dere blir i mitt ord, da er dere i sannhet mine disipler.» (Joh 8,31). Den sanne kirke er, slik Luther formulerer det, «creatura verbi» – en Ordets skapning.

Den lutherske kirke er ikke grunnlagt av Martin Luther slik Pollestad noe flåsete påstår.

Reformasjonen vokste frem som resultat av at Bibelens frelsesbudskap, evangeliet, ble gjenoppdaget etter å ha vært begravet under et tykt lag av middelalderlige tradisjoner og menneskebud. En kirke som selger avlat og lover syndsforlatelse for penger, er ikke Jesu Kristi kirke. Pollestad bemerker, ganske korrekt, at før Luther «hadde romerkirken ingen lære om rettferdiggjørelsen». Nettopp! Og når Luther trer frem med Bibelen i hånd, svarer kirken med å forbanne både ham og læren om rettferdiggjørelsen. (Luther ønsket ikke å stifte noen ny kirke, den lutherske kirke er et resultat av bannlysningen og utstøtelsen av evangeliet).

Fordi reformasjonen handlet om en gjenoppdagelse av det bibelske evangelium, kommer den lutherske kirke ikke med noe nytt, men tvert om en kirke som har Kristus og apostlene som grunnvoll (Ef 2,20). Lutherdommen griper tilbake til det apostoliske vitnesbyrd og er slik sett grunnlagt av Jesus Kristus.

Pollestad bemerker videre at «Det står i det hele tatt ikke til å nekte – heller ikke for Bygstad – at det var Den katolske kirke som reddet kristendommen gjennom århundrenes stormer og kriser ...» Dette er en temmelig idylliserende historiefremstilling. Hvis Pollestad vil argumentere historisk, skal vi minne om historien. Hvordan er det den katolske kirke har «reddet» sin variant av kristendommen? Gjennom forfølgelse, bål og brann. I 1415 ble Johan Hus brent, og før ham utallige «avvikere» fra «troen». I 1523 ble de to første lutherske bekjennere brent levende (i Nederlandene), for å bli etterfulgt av utallige martyrer. I 1572 utsteder paven en minnemynt der han lovpriser Gud over seieren over kjetteriet i Frankrike etter 'Bartolomeusnatten' der mer enn 30 000 hugenotter ble myrdet. Osv. Osv...

Den katolske kirke har ikke først og fremst søkt å ta vare på Guds ord, men seg selv. Kirken, Kirken, Kirken – svært meget av romersk teologi og kirkehistorie handler om å lage en ideologisk

overbygning som skal legitimere det kirkelige systemet. Uhemmet maktbruk har vært anvendt for å fremme et åndelig maktmonopol. Og dette maktmonopol står den dag i dag i form av kravet på tolkningsmonopol når det gjelder Bibel og kristendomsforståelse.

Her må det tilføyes at Roms avisning av læren om rettferdiggjørelsen var nødvendig for å redde læren om avlat og – med det – den katolske botslæren, en lære som binder sjelene i avhengighet til den prestelige hierarki: Det gis ingen syndsforlatelse uten gjennom botssakramentet. Også her ser vi teologi som legitimasjon av maktkrav.

Når reformasjonsfedrene til og med kaller paven 'Antikrist', er dette nettopp på grunn av hans motstand mot evangeliet og forsøkene på å utrydde evangelieforkynnelsen med vold og makt.

Pollestad fremholder videre med å hevde at kirken kom før Bibelen. En kan godt si at katolsk polemikk her snur Luthers utsagn om kirken som Ordets skapning på hodet: Bibelen er kirkens skapning ('creatura ecclesiae'). Som påvist i en tidligere artikkel, er dette en påstand som ikke holder vann på rent historiske kriterier.

I kirkehistorien ser vi gjentatte ganger hvordan kirken gjør seg til herre over Guds ord. Dette skjer i forfallstider i alle kirkesamfunn, ikke bare i den katolske kirke. Problemet i romerkirken er at dette er dogmefestet ved at den kirkelige tradisjon anses som åpenbaringskilde på linje med Skriften. Dette har i praksis fungert slik at tradisjonen overordnes Skriften fordi den blir den normative nøkkel til Skriften.

Til sist: Vi som ikke deler romerkirkens evangelieførståelse og ikke vil bøye oss for dens erkjennelsesteoretiske maktkrav, er små og få i forhold til denne kirkes milliard medlemmer og imponerende organisasjon og hierarki.

Men det er ikke farlig å være liten så lenge en har Guds levende ord.

Skriften, forståelsen og mennesket

Jan Bygstad, formann i FBB

Publisert 17.06.25

Evangeliet er en sjelden fugl. Meget av det som presenteres som evangelium, er noe annet, etterligninger tilpasset det naturlige menneskes tanker og ønsker, evner og religiøsitet.

Slik er det fordi djevelen, verden og det naturlige menneske ikke kan tåle evangeliet. Djevelen hater vår Herre, Jesus Kristus, og søker på alle måter å ødelegge alt som hører ham til (Åp 12). Det naturlige menneske hater evangeliet og møter det med motstand. Motstanden kommer til uttrykk på forskjellige måter: Tidvis som forfølgelse (Joh 15,18ff), tidvis som vranglære i ulike former (1Joh 4,1ff), alltid som noe mennesket avskyr.

Djevelens hat mot evangeliet skriver seg fra at det er ved evangeliet han beseires og fratas makten over mennesket (Kol 2,15; Åp 12,11). Det falne menneskes hat mot evangeliet skriver seg fra at evangeliet diskvalifiserer mennesket gjennom å forkynne at mennesket intet kan bidra med til sin frelse, men er hjelpeløst avhengig av det en annen – Jesus Kristus – har gjort (Gal 2,16ff).

Derfor vil det alltid være strid der evangeliet lyder klart og rent. Det møtes med motsigelse. De som møter evangeliet med sterkest motvilje, er «fromme» mennesker, religiøse mennesker, mennesker som mener seg å ha noe å komme med overfor Gud. Her ligger den egentlige årsak til den store

forvirring og de utallige trosretninger innen kristenheten. Dette gjelder like meget innen protestantismen som innen romersk-katolsk kristendom.

Dette er noe av kjernen i problemet rundt Skriftens klarhet. Den Hellige Ånd har talt og taler klart og tydelig i sitt Ord. Men menneskets forstand er uklar. Det falne menneske mangler evne og forutsetning for å forstå evangeliet. Derfor betrakter det selvkloke menneske evangeliet som en dårskap (1Kor 1,18ff), og verken vil eller kan ta imot «det som hører Gud til (1Kor 2,14). Derfor kan Skriften ikke forstås rett uten Den hellige ånds lys og uten å leses under dypeste selvkritikk, selvkritikk overfor egne tanker.

Dette innebærer at når vi skal tale om det å forstå Den hellige skrift, kan det ikke skje uten også å tale om hva syndefallet innebærer. Hamartologi (læren om synden og syndefallet) og hermeneutikk (læren om tekstforståelse) hører uløselig sammen. Dette er et (av flere) hovedpoeng i Luthers verk «Om den trellbundne vilje» (1525).

Også her skilles vannene mellom Rom og Wittenberg. Romerkirken opererer med en ganske annen syndsforståelse enn den lutherske kirke gjør ut fra Bibelen.

Syndefallet innebærer – slik reformasjonen forstår Bibelen – en gjennomgripende og ødeleggende forandring av alle sider ved menneskets personliv. Synden er en åndelig makt som behersker menneskenaturen og gjør mennesket fremmed, ja, fiendtlig overfor sin Skaper. Når Gud trer inn i verden i Kristi person, kommer han derfor som en fremmed: «Han kom til sitt eget, og hans egne tok ikke imot ham» (Joh 1,11). Fallet er først og fremst et brudd i gudsforholdet, men samtidig noe som får de dypeste konsekvenser for menneskenaturen. Slangens ord – «Dere skal bli likesom Gud» (1Mos 3,5) – betyr at mennesket setter seg i Guds sted og blir «sin egen herre». Skaperen, den levende Gud, parkeres på sidelinjen, og det menneskelige ego blir sentrum i tilværelsen. Og for vårt anliggende: Det menneskelige ego blir det kognitive og erkjennelsesteoretiske sentrum for all forståelse.

Fra gammelt av har en gjerne skjelnet mellom tre sider ved menneskets personliv: Følelse, vilje og forstand. For de fleste er det ikke så vanskelig å se at vårt følelsesliv er behersket av synd: Vi har lyst til så mangt som ikke er etter Guds vilje. Adskillig vanskeligere er det for mange å innse at viljelivet også er underlagt syndens herredømme: En lever på illusjonen om den frie vilje. Men kanskje aller vanskeligst er det – særlig for intellektuelt anlagte mennesker – å akseptere at det samme også gjelder fornuft og erkjennelse. Det falne menneske mangler selve evnen til å forstå evangeliet.

Dermed har vi problemet på bordet: Guds ords klarhet i møte med det falne menneskes forstand. Mennesket er ikke bare ute av stand til å forstå åpenbaringens evangelium, men *vil ikke* forstå. Jesus sier: «Hvorfor skjønner dere ikke det jeg taler? Fordi dere ikke tåler å høre mitt ord!» (Joh 8,43). Det er sannheten selv som er utålelig: «Men fordi jeg sier sannheten, tror dere meg ikke» (Joh 8,45). Om årsaken til dette sier Jesus: «Dette er dommen, at lyset er kommet til verden, og menneskene elsket mørket framfor lyset, for deres gjerninger var onde. For hver den som gjør det onde, hater lyset og kommer ikke til lyset, for at hans gjerninger ikke skal bli refset» (Joh 3,19f).

I katolsk teologi lærer en at syndefallet forandrer mennesket «til det ringere», synden er en *mangel* på den opprinnelige rettferdighet som mennesket var i besittelse av før fallet. Men menneskets *natur*, og de dermed tilhørende naturlige krefter, forblir intakte. Ikke minst gjelder dette fornuften.

Tridentinum fastslår videre at i dåpen blir ikke bare syndens skyld tilgitt, men at alt som har karakter av egentlig synd fjernes. Den døyte troende er uten arvesynd. Det som blir tilbake er «en gnist» ('fommes peccati'), en tendens i retning av gjerningssynd. Men denne tendens/lyst (concupiscentia)

regnes ikke som synd i seg selv. Arvesynden er fjernet i dåpens sakrament, det som blir tilbake er gjerningssynder. Disse kan den troende etter hvert også overvinne gjennom å bruke kirkens sakramenter. På bakgrunn av dette forstår en også hvordan det lutherske «samtidig synder og rettferdig» er umulig å gå med på.

Dette betyr konkret at i romersk teologi er både menneskets fornuft og vilje i stand til å samvirke med nåden i rettferdiggjørelsen. Og når nåden forstås som en «kraftinnsprøytning» som inspirerer til hellighet og kjærlighet, forstår en hvorfor romersk teologi tenker det er mulig at et menneske er rettferdig i samme grad som det er helliggjort. Når de menneskelige evner og krefter ikke er vesentlig skadet pga. syndefallet, er mennesket i stand til å medvirke.

Som vi tidligere har påpekt, hviler det pavelige tolkningsmonopol overfor Bibelens budskap på tesen om Bibelens uklarhet. I kraft av dette krav på herredømme over bibelforståelsen avviser Rom den paulinske læren om rettferdiggjørelsen. Fra luthersk side vil en her hevde at denne avvisningen er uttrykk for menneskets forsøk på å etablere sin egen hellighet fordi en tar anstøt av bibelens lære om hvor dypt og gjennomgripende syndefallet faktisk er.

Det nye testamente lærer entydig at det falne menneske er dødt (Ef 2,1ff). Den som er død, er ikke i stand til å ta seg sammen eller bestemme seg for at nå vil han stå opp fra de døde. Den som er død, er ikke i stand til å ta imot instruksjoner for hvordan han skal gjenopplive seg selv. Men vår Herre, Jesus Kristus er den som skaper liv av døde. Og her er hemmeligheten: Likesom Jesus ropte inn i Lasarus' grav og ved sitt skaperord kalte ham tilbake til livet (Joh 11,43f), slik skaper Den Hellige Ånd liv av døde hos en synder som hører og tar imot evangeliet. For evangeliet er et slikt ord, et ord med skaperkraft (Rom 1,16f): «Hør, så skal du leve!» (Jes 55,3).

Lasarus manglet enhver forutsetning for å kunne gjøre noe som helst, forstå noe som helst, være noe som helst annet enn et stinkende lik (Joh 11,39). Slik også med det falne menneske. Og til slike døde syndere, «uten Gud og uten håp i verden» (Ef 2,14) bøyer Jesus seg i nåde: «Sannelig, sannelig sier jeg dere: Den time kommer, og den er nå, da de døde skal høre Guds Sønns røst, og de som hører, skal leve» (Joh 5,25).

Men etter at Lasarus er stått opp fra de døde, gjør han nok mange gode gjerninger. Han lever jo! Men det han gjør etter å ha fått livet i gave, er ikke årsak til at han får livet.

Jubelår, avlat og skjærsild

Jan Bygstad, formann i FBB

Publisert 21.06.25

I debatten rundt den katolske kirkes teologi som nå har pågått i godt over en måned, har vi de første ukene fått svar fra en rekke tidligere lutherske prester som har konvertert. Disse har alle bedyret at det egentlig ikke har vært noe stort skritt for dem fordi den teologiske avstanden mellom romersk-katolsk og luthersk kristendomsforståelse egentlig ikke er så stor. Sist ute i så måte er Oddvar Moi (Dagen 10.06) som kan fortelle at ingen i hans lutherske nettverk problematiserte hans konvertering. I tillegg siterer Moi et avsnitt fra 'Felleserklæringen om rettferdiggjørelsen' som tilsynelatende belegger at Rom og Wittenberg nå er kommet til enighet om dette som er så avgjørende for lutherdommen – læren om rettferdiggjørelsen. Jeg tillater meg å påpeke at denne måten å sitere på, er uvederheftig, både fordi sitatet er løsrevet fra sin sammenheng, og fordi det ikke gjøres klart at katolikker og lutheranere legger vidt forskjellig innhold i begrepene som anvendes i teksten.

Så har Dag Ø. Østereng skrevet en artikkel om Mariadogmet (Dagen 11.06) som slår bena under alle tidligere forsøk på å skape en illusjon om at avstanden ikke er så stor: Mariadogmet har sin grunn i tradisjonen som kirken 'mystagogisk' erkjenner uavhengig av Den hellige skrift. Klarere kan det ikke sies at den mystiske erfaring som 'Kirken' gjør, er kilde for tro og liv *i tillegg til Bibelen*. Vi som ikke kan svelge denne drøye påstanden, kalles rasjonalister (dvs. slike som tror på fornuften i stedet for på åpenbaringen).

Til sist har Bernt T. Oftestad beskrevet den norske statskirkelighets sørgelige historie. «Den norske kirke har overtatt de liberale «statsverdiene» (Dagen 14.06). Dessverre har Oftestad altfor rett. Avhengigheten av statsmakten har – sammen med det teologiske forfallet ved institusjonene som utdanner prester – skapt en folkekirke (DnK) som uten skam tilpasser seg folkemeningen i stedet for Bibelen.

Historikken i dette bør imidlertid nyanseres noe: Når den lutherske reformasjon overlevde, var det i stor utstrekning fordi lutherske fyrster i Tyskland beskyttet den evangeliske kirke. Uten dette ville lutherdommen antagelig lidd samme skjebne som katharene under middelalderen. Romerkirkens vilje til maktbruk overfor kjettere var like sterk i reformasjonsårhundret som tidligere i middelalderen. Det at kongen ble kirkens beskytter førte imidlertid den lutherske kirke inn i et avhengighetsforhold til konge-/statsmakten som gjorde den svært sårbar, noe som sees altfor tydelig i etterkrigstidens kirkehistorie.

Jeg vil til sist peke på to saker som tydelig viser hvor stor avstanden er mellom romersk og luthersk evangelieforståelse: Læren om avlat og om skjærsild. Det er viktig å være klar over at disse to lærepunktene på det nærmeste henger sammen med læren om rettferdiggjørelsen, og kaster lys over hva romersk frelsesforståelse faktisk innebærer.

Under vår Italia-reise i mai, snublet vi over flere kirker med oppslag om jubelåret 2025 ved inngangen. Ifølge pave Frans' dekret om jubelåret, har disse fått status som pilegrimskirker. Ved å besøke disse kirkene loves de troende full og hel avlat. Dette gis på betingelse av at en oppriktig og alvorlig angrer sine synder og bekjenner dem for en prest, deltar i messen, bestemmer seg for å gjøre kjærlighetens gjerninger mot de trengende, og med helt hjerte resiterer Credo, Paternoster, Ave Maria og Gloria Patri. Disse vilkår og løfter er slått opp på iøynefallende plakater.

Selv om avlatshandelen i middelalderen («Når pengene i kisten klinger, straks sjelen ut av skjærsilden springer») neppe praktiseres innen moderne katolisisme, er læren om avlat likevel fortsatt en viktig del av katolsk botsfromhet. Riktig nok oppnår en ikke lenger avlat gjennom pekuniær godtgjørelse. I stedet er godtgjørelsen knyttet til bestemte fromhetsgjerninger definert i botsteologien.

Hva er så avlat? Dette beskrives enkelt og klart i Den katolske kirkes katekisme (Oslo 1992): «Avlat er delvis eller fullstendig, alt etter som den helt eller delvis fritar for den timelige straff som skal sones for synd. De troende kan vinne avlat for seg selv eller anvende den for døde» (KK 1471).

Avlat er «ettergivelse av timelige syndestraffer» for den som har fått sine synder forlatt gjennom botssakramentet. Botssakramentet er legemliggjort i skriftemålet, der de troende får tilsagt syndenes forlatelse av presten i absolusjonen. Det er fundamentalt i katolsk tro at det er utelukkende den ordinerte prest som kan tilsi syndenes forlatelse ettersom det bare er denne som har fullmakt til å forvalte sakramentene på gyldig vis. Ordinasjonen er nettopp en slik fullmaktsoverdragelse, og er derfor også et sakrament (som bare kan forrettes av en biskop med apostolisk suksesjon).

De timelige syndestraffer defineres i KK 1472 som ulike slags lidelser og prøvelser som den troende opplever her i verden, samt den tid en må utstå i skjærsilden. I katekismen understrekes det også at

den troende skal bære dette med tålmodighet og takk til Gud fordi alt slikt tjener til å hellige ham/henne. Videre sier katekismen: «En omvendelse sprunget ut av brennende kjærlighet kan klare å rense synderen helt og fullt, slik at ingen straff lenger er utestående» (KK 1472).

Dette er også skjærsildens rolle: Ettersom rettferdiggjørelsen er sett på som en langsom helbredelsesprosess i den troendes indre, der han/hun gradvis vokser i hellighet og kjærlighet, vil det for de fleste mennesker være slik at når døden kommer, vil de ikke ha nådd frem til fullkommen hellighet. Og uten fullkommen hellighet kan en ikke komme inn i det fullkomne Guds rike og skue Gud.

Av denne grunn må en gjennom en rensende ild, skjærsilden, som skal brenne vekk all den urenhet og ufullkommenhet som fortsatt henger ved den troende. Oppholdstiden i skjærsilden avhenger av hvor langt en har nådd i hellighet, og kan altså forkortes gjennom avlat.

Avlat gis ved at den troende får del i «kirkens skattkammer». Dette består i de fortjenester Kristus har vunnet gjennom sin frelsesgjerning, samt «den i sannhet umåtelige, usammenlignbare og stadig nye verdi den salige Jomfru Marias og alle helgeners bønner og gode gjerninger har i Guds øyne» (KK1476-7). Dette er likesom en «konto» med et stort overskudd: De hellige har et overskudd av gode gjerninger som kan deles ut til den botgjørende (som har «underskudd») via avlat.

Alt dette er i strid med Guds ord, og er noe som er kommet til gjennom den kirkelige tradisjonsutviklingen. Hva sier så Guds ord?

For det første; Vår Frelser og Herre, Jesus Kristus har alene båret straffen for vår synd. Jesus død på korset handler nettopp om at han går inn under Guds dom, lovens dom, over all vår synd: «Kristus kjøpte oss fri fra lovens forbannelse, idet han ble en forbannelse for oss – for det er skrevet: Forbannet er hver den som henger på et tre ...» (Gal 3,13). Læren om avlat er m.a.o. uttrykk for en fornektelse av at Jesus har båret hele Guds dom og straff over vår synd.

For det andre lærer NT oss at det ikke er tre, men to utganger fra dette liv: Enten evig liv og salighet eller evig død i fortapelsen. Noe tredje alternativ gis ikke. Det er ingen mulighet for omvendelse etter døden, en 'second chance', slik den konverterte, tidligere prest Heidi Frich Andersen sier i en artikkel i Dagen (22.01).

Læren om skjærsilden er hentet fra et par av de apokryfiske skrifter (se KK 1032), som den katolske kirke regner som hellig skrift, men som alle reformatoriske kirker avviser. Hos fariseerne/rabbinerne finner vi (med bakgrunn i dette) også læren om tre utganger etter døden – inklusive skjærsild – så også på dette område finner vi en parallell mellom romersk og fariseisk teologi.

For det tredje lærer NT at vi som troende mennesker aldri – på grunn av at vi fortsatt bærer synden i våre hjerter – kan få noe 'overskudd' av gode gjerninger. En kristen er 'samtidig synder og rettferdig'. Det betyr at jeg i meg selv er synder, men rettferdig i Kristus. En slik spenningsfylt dobbelthet lever en kristen i gjennom hele livet her i verden, noe Paulus beskriver i Rom 7,14ff. Derfor ligger all min frimodighet i at Jesus er min rettferdighet og ikke i noen 'forvandling', helliggjørelse, tjeneste eller kjærlighet hos meg. Derfor sier Skriften: «Så er det da ingen fordømmelse for den som er i Kristus Jesus» (Rom 8,1).

Til sist: Flere debattanter har påstått at undertegnede har «drevet en antikatolsk kampanje». Til dette vil jeg svare at jeg overhodet ikke har noen interesse av å «angripe» katolisismen. Men når romersk-katolsk tro og teologi presenteres som noe som i grunnen står evangelisk-luthersk tro ganske nær, og at det ikke er noen avgjørende forskjell disse to imellom, har jeg funnet det nødvendig å påpeke – i sannhetens navn – at avstanden er meget, meget større enn en prøver å gi

inntrykk av. Derfor har hovedsaken i samtlige artikler herfra bestått i å søke å klargjøre hva den læremessige forskjell konkret består i. For all sannhet – og sannferdighet – lever på tydelighet og klarhet, men visner der tåke og uklarhet råder.

Problematiske argumentasjon

Jan Bygstad, formann i FBB

Publisert 25.06.2025

«En skal høre mye før ørene faller av».

Dette gamle ordet rant meg i hu ved å lese Dag Ø. Østerengs og Peder K. Solbergs siste innlegg i avisen. Begge påstår i sine innlegg i avisen 19.06 at undertegnede er «uluthersk i sin lutherdom». Bakgrunnen er min artikkel i avisen to dager før, der jeg gjør rede for hvilken innvirkning syndefallet har på vår forståelse av evangeliet. I artikkelen gjør jeg lite annet enn å sette ord på Bibelens egen tale om hvilke konsekvenser syndefallet har for menneskets forstand.

Så bør jeg kanskje presisere at Guds hellige lov er noe det falne menneske kan forstå til en viss grad – fordi Loven er nedlagt i menneskets hjerte fra skapelsen av. Det er evangeliet som er og blir det falne menneske til anstøt. Også her gjelder det å ha den lutherske distinksjonen mellom lov og evangelium klart for øye.

Litt pussig er det å tenke på at Østerengs egen bestefar, Øyvind Andersen (som jeg regner blant mine åndelige fedre), forkynte det samme som undertegnede fremholder om det falne menneske gjennom hele sitt virke som bibellærer. Så har vel ikke han vært luthersk heller, da ... Ellers er tonen og ordbruken i Solbergs innlegg av en slik karakter at jeg ikke finner det verd å svare på.

At undertegnede tydelig og klart har gitt til kjenne at jeg både kjenner striden rundt Flacius og – med Konkordieformelen – tar avstand fra hans måte å uttrykke seg på, gjør tydeligvis ikke inntrykk.

Den lutherske substansen i arvesyndslæren som kort ble påpekt i min artikkel, kan kanskje best holdes frem gjennom Luthers ord i De Schmalkaldiske artikler (bekjennelsesskrift fra 1537, her sitert etter dansk oversettelse):

«Denne arvesynd er en så omfattende og grusom fordærvelse af menneskets natur, at ingen fornuft kan begribe det, men det må tros ud fra Skriftens åbenbaring, Salme 51, Rom 5, 1Mos 3 og 2Mos 33.

Derfor er det, som de pavelige teologer har lært, ren og skær vildfarelse og blindhed over for denne artikel.

- Nemlig, at menneskets naturlige kræfter er forblevet hele og ufordærvede efter Adams syndefald.
- At mennesket af natur har en ret fornuft og god vilje, som filosoferne lærer.
- At mennesket har en fri vilje til at gøre det gode og undlade det onde og modsat at undlade det gode og gøre det onde.
- At mennesket ved sine naturlige kræfter kan udføre og holde alle Guds bud.
- At det ved sine naturlige kræfter kan elske Gud over alt andet og sin næste som sig selv.
- At når et menneske gør, hvad der er muligt for det, så giver Gud ham med sikkerhed sin nåde....

Sådanne og mange lignende påstande er udsprunget af uforstand og uvidenhed både om synden og om Kristus, vores frelser. Det er ægte hedensk lære, som vi ikke kan tolerere. For hvis denne lære er korrekt, så er Kristus død forgæves.»

Det som Luther her går i rette med, er den alminnelig aksepterte antropologi i samtidens skolastiske/katolske teologi. Denne blir langt på vei bekreftet i Tridentinum. Dersom Østereng og Solberg mener at romersk teologi i dag er vesentlig forandret, vil det være av interesse å få vite om så er tilfelle.

I diskusjonen som har vært ført disse ukene, finner jeg det i det hele tatt påfallende at den katolske motpart i liten grad forholder seg til Bibelens tekster. I stedet beveger en seg hovedsakelig i systematisk-teologiske abstraksjoner. Så også med de to lærde herrer på NLA: Bibeltekstene som det vises til, synes å være irrelevante når de går inn i problemstillingen. Luther fremholder at all rett teologi er skriftutleggelse. Dette ønsker også undertegnede å holde fast ved som et grunnleggende ideal.

Så er jeg blitt minnet om at jeg ikke har besvart prof. em. Bernt Oftestads innlegg i avisen 03.06 («Evangelisk-luthersk dekonstruksjon»). Og nettopp her mener jeg det er relevant, ja, påtvingende nødvendig å forholde seg til *Bibelens* tekster. Bekjennelsenes tekster er ekstrakter av arbeidet med Skriften som sammenfatter hvordan en forstår denne. Å lese bekjennelsene løsrevet fra dette arbeid med Skriften – slik Oftestad her gjør – ender opp i abstrakte overveielser rundt logikken i det en leser. Oftestad finner den lutherske forståelsen av forholdet mellom rettferdiggjørelse og helliggjørelse ulogisk, og gjentar to ganger i sin artikkel at «Dette virker selvmotsigende», og – om jeg forstår ham rett – mener han at den lutherske forståelsen av rettferdiggjørelsen umuliggjør at det i det hele tatt kan være noen reell sammenheng mellom disse to. «Luthersk tro blir ... selvdekonstruerende.» Han hevder derfor at vil man «avverge antinomismen og redde helliggjørelsen» må man «oppgi troen alene» som frelsesgrunn.

Det antinomistiske problem dukket naturlig nok også opp under reformasjonen. Det var Johannes Agricola som kom til å flagge slik teologi, og blir kraftig imøtegått av Luther selv under den første antinomistiske strid. Luther understreker i denne sammenheng at den som vil loven til livs, ødelegger også evangeliet. Konkordieboken tar også opp problematikken, både i artikkel 4 'Om gode gjerninger' og artikkel 6 'Om lovens tredje bruk'.

Vi må her ta utgangspunkt i Romerbrevet, det eneste skriftet i NT som kan sies å gi en systematisk fremstilling av frelseslæren. Avgjørende for Paulus er det at det finne to slags rettferdighet, lovens rettferdighet og troens (Rom 10,3ff; jf. Fil 3,7ff). Lovens rettferdighet er noe et menneske prøver å få i stand gjennom sin lydighet mot Guds bud. Det er denne slags rettferdighet apostelen kjente altfor godt fra sin fortid som torah-bundet fariseer.

I Romerbrevet 3,21-5,21 behandler Paulus rettferdiggjørelsen, mens avsnittet 6,1-8,39 behandler hvilke konsekvenser læren om rettferdiggjørelsen har med tanke på det kristne livet, altså helliggjørelsen. Allerede i det første avsnittet holder apostelen frem det paradoksale forhold til Loven som gir seg av læren om rettferdiggjørelse ved tro uten gjerninger: Først sies det: «Men nå er Guds rettferdighet, som loven og profetene vitner om, *åpenbart uten loven*» (Rom 3,21). Deretter lyder det: «Opphever vi da loven ved troen? Langt derifra! *vi stadfester loven*» (v.31).

Avsnittet om rettferdiggjørelsen slutter med å peke på at det er *Kristi oppfyllelse av loven* som gir, er og konstituerer den kristne rettferdighet (5,18f). Det tales i denne sammenheng overhodet ikke om noen lovoppfyllelse/lydighet fra vår side. Slik er det fordi mennesket – pga. sin iboende synd – mangler enhver forutsetning for å bidra med noe som helst til egen frelse (3,10ff; 4,1ff; 7,18; (8,3-8).

Det er Kristi oppfyllelse av loven som er vår rettferdighet. Rettferdiggjørelsen består i en frikjennelse fra lovens dom («forensisk») og tilregning av Kristi «lydighet» (dvs. lovoppfyllelse/fullkomne syndfrihet). Dette skjer av nåde, dvs. *for intet*.

Rom 6 innledes så med et spørsmål: «Hva skal vi da si? skal vi holde ved i synden, for at nåden kan bli dess større?» Paulus' forkynnelse av troens rettferdighet har tydeligvis blitt møtt med nøyaktig samme slags innvending som Rom har reist mot Wittenberg. Paulus avviser spørsmålet kontant ved å peke på at den som tror og er døpt, er forenet med Kristi død og oppstandelse. Han er død bort fra sitt gamle/naturlige menneske, og kan derfor umulig leve i overensstemmelse med det gamle menneskes drifter og lyster.

Dette innebærer at evangeliet om Kristi rettferdighet har en nyskapende kraft (kap. 1,16f), som utvirker at der det tas imot i tro og tillit, flytter det et menneske over i en ny virkelighet, inn i livssamfunn med Kristi død og oppstandelse. Eller som det også sies: «Derfor, om noen er *i Kristus*, da er han en ny skapning, det gamle er forbi, se, alt er blitt nytt» (2Kor 5,17).

Dette skjer ved evangeliet, ikke ved loven. Derfor fremholder Paulus videre at «Derfor, mine brødre, døde også dere fra loven ved Kristi legeme, for at dere skulde høre en annen til, ham som er oppstanden fra de døde, så vi kan bære frukt for Gud» (Rom 7,4). *Frihet fra loven er m.a.o. mulighetsbetingelse for å bære frukt.*

Dette er også paradoksalt. Men apostelens poeng er altså at den som er «under loven» ikke kan bære frukt for Gud. For loven er syndens kraft (1Kor 15,56; Rom 7,5ff). Når begrepet «frukt» anvendes, er det for å understreke at det nye livet – i livssamfunn med Kristi død og oppstandelse – er noe som spirer organisk frem av troens rettferdighet (jf. Joh 15,1-10).

Av denne grunn er det et fundamentalt skille, et enten – eller, mellom det å leve «under loven» og å leve «under nåden/evangeliet».

Den som er under loven kan nok gjøre mye som i menneskers øyne ser ut som gode/hellige gjerninger. Men det er ikke *frukt* fordi det drives frem av loven med dens krav og trusler.

For den som lever under evangeliet, er det ikke lovens tvang som er drivkraften i det nye liv, men en indre trang til å leve til Herrens behag som er skapt av takknemligheten for den nåde som er blitt en til del (se f.eks. Luk 7,47; 1Joh 4,19). Derfor skriver apostelen at han «har lyst til Guds lov etter sitt innvortes menneske» (Rom 7,22), noe som ikke kan sies om et uomvendt menneske.

I de mange innspill i kommentarfeltene til diskusjonen som har pågått disse ukene, lyder det fra en troende katolikk: «Det katolske synet er at vi *samvirker* med Gud», et utsagn som stemmer godt overens med skolastikernes antropologi og som Luther tar avstand fra i de Schmalkaldiske artikler. Nettopp dette er det altså Romer- og Galaterbrevet utelukker, og som apostelen kaller «et annet evangelium».

Hermed ønsker jeg å avslutte denne debatten for mitt vedkommende.

Et annet evangelium

Jan Bygstad, formann i FBB

Publisert 29.06.25

Så har vi det altså klart og tydelig fra deres egen munn: Deres katolske forståelse av evangeliet er «et annet evangelium» enn den lutherske tro og bekjennelse fremholder med bakgrunn i NT. Den katolske troika ved NLA gir i Dagen 25.06 uttrykk for hvordan den lutherske lære om rettferdiggjørelsen vurderes: Den «reduserer evangeliet til et stykke religionspsykologisk spill, og frelsen til et teologisk regnestykke i himmelen».

Fundamentalt i Paulus' undervisning om rettferdiggjørelsen er ordene om Abraham: «Abraham trodde Gud, og det ble tilregnet ham som rettferdighet» (1Mos 15,6; Rom 4,3 Gal 3,6). Det er Herren som gjør dette, «tilregner» rettferdighet. Det er dette som er saken i den lutherske bekjennelse (CA 4). Men denne Guds gjerning er altså ifølge troikaen et «teologisk regnestykke i himmelen» og et «religionspsykologisk spill» som «reduserer» evangeliet.

Slik er det ifølge de tre fordi «Mennesket blir rettferdig, ikke fordi det er blitt forvandlet, virkelig rettferdig, men fordi Gud sier det.» Den tilregnede rettferdighet som Paulus taler om, er ikke «en virkelig rettferdighet» fordi det ikke «er sant om oss», slik de ordlegger seg. At Gud erklærer Abraham rettferdig alene på grunn av troen, uten noen gjerning eller kvalitet ved ham, er altså bare et «spill» uten virkelighet, – rettferdigheten som Abraham tilregnes er fiktiv. En slik påstand er bespottelig.

Enhver kan se hva dette sier om disse tre sin forståelse av budskapet om rettferdiggjørelsen.

Her må vi spørre: Hva innebærer det at Abrahams Gud erklærer/regner ham for rettferdig? Det er dette læren om rettferdiggjørelsen dreier seg om.

I Rom 3,21ff taler Paulus om rettferdiggjørelsen. Her er det klart at rettferdiggjørelsen er en domsakt fra Guds side: Begrepet «rettferdiggjørelse» er hentet fra datidens rettspråk, og betyr «frikjennelse». Når en står tiltalt for en forbrytelse i retten, og finnes uskyldig etter tiltalen, blir en *frikjent*. Dette er noe annet enn *benådning*, som handler om at en er funnet skyldig i det en er anklaget for, men får ettergitt straff. Den som frikjennes derimot, er kjent uskyldig i det en er anklaget for.

Vi skal her i noen punkter peke på hva Skriften sier at dette innebærer:

1. Syndenes forlatelse (Rom 4,6ff)
2. Guds velsignelse (Gal 3,13f) – i stedet for forbannelse, Guds nåde i stedet for Guds vrede
3. Fred med Gud (Rom 5,1) – i stedet for
4. Barnekår (Gal 4,6f) – i stedet for trellekår
5. Frihet fra Loven (Rom 7,4ff; Gal 4,4-6)
6. Et evig håp (Rom 5,2) – i stedet for

Er alt dette et «teologisk regnestykke i himmelen» og et «religionspsykologisk spill» som «reduserer» evangeliet?

Enda mer alvorlig er konsekvensen deres tenkning får for Kristi frelsesverk. Det som skjer på korset er at vår Herre og Frelser, Jesus Kristus, blir tilregnet våre – all verdens – synder. Hvis begrepet «tilregning» betyr at noe kun er «teologisk regnestykke i himmelen» og et «religionspsykologisk spill» – altså noe som er uten virkelighet, *betyr det at Jesus ikke virkelig har båret og sonet våre synder.*

Hele frelsesverket hviler på at Jesus er syndfri, uten «virkelig» synd, og at den synd han bærer på korset er *tilregnet* ham. Er det da fiktivt at Jesus har båret våre synder?

Men kanskje det er nettopp på grunn av dette at katolsk tro finner det nødvendig at mennesket skal «samarbeide» med Gud om frelsen, og at mennesket fortsatt skal bære «syndestraffer» både her i tiden og i skjærsilden, fordi Jesus ikke «virkelig» har båret våre synder?

Artikkelen til troikaen stadfester hinsides enhver tvil hvordan katolsk lære blander rettferdiggjørelse og helliggjørelse. Lutherdommen forneker ikke på noen måte helliggjørelsen, at det også skjer noe i menneskets liv (se min artikkel «Problematiske argumentasjon», 24.06), men avviser bestemt – med Paulus – at våre gjerninger/helliggjørelse kan bidra noe som helst i rettferdiggjørelsen.

For øvrig minner jeg om at som lutherske kristne er vi forpliktet på den lutherske bekjennelsen, ikke på alt Martin Luther har sagt eller skrevet.

ETTERORD fra Sverige:

En livsviktig debatt

Ledare KoF nr 7/2025

Under maj och juni i år fördes en debatt i norska tidningen Dagen med anledning av en ny påve i Rom. Debatten kom att handla om vad som är skillnaden mellan romersk-katolsk och evangelisk-luthersk lära och tro. Debatten började med att Dagen i en ledare lyfte frågan om påven som "Verdens fremste vranglaerer, eller verdens fremste kirkeleder". Ledarskribenten citerar en känd norsk evangelist, som menade att Den Romersk-Katolska kyrkan är en falsk kyrka och lyfte fram tre vittnesbörd om detta: påvens ofelbarhet, Mariadyrkan och helgondyrkan. Då gick FBB:s1 ordförande Jan Bygstad in och skrev det första av tretton inlägg2 - Romerkirken och reformasjonen – och gjorde gällande att den primära skillnaden mellan evangelisk-luthersk och romersk-katolsk teologi ligger inte i de nämnda punkterna utan i själva frälsningsläran. Flera framträdande norska romerska katoliker, de flesta konvertiter från Den norske kirke och samtidigt lärare vid NLA eller Menighetsfakulteten, gav sig in i debatten. Följande citat från Bygstads första inlägg sammanfattar hans ståndpunkt.

"Det som ledde till Luthers bannlysning år 1521 var främst hans "reformatoriska upptäckt": Människan blir frälst enbart och uteslutande på grund av Kristi verk som vår ställföreträdare, genom tro, utan något arbete eller förtjänst från vår sida. Detta är Skriftens tydliga lära om evangeliet, och som Luther tillsammans med reformationsfäderna höll fast vid baserat på ett grundligt arbete med bibeltexterna.

Rom lär istället att en person är rättfärdiggjord inför Gud i samma utsträckning som hon är helgad. Rättfärdiggörelsen ses som en helande process, där människan samarbetar med Guds nåd och gradvis förvandlas. Eftersom det finns väldigt få människor som uppnår fullkomlig helighet i denna värld (endast helgonen), kommer de flesta människor därför att behöva genomgå en reningsprocess efter döden - i skärselden. Både läran om skärselden och läran om helgonen är

¹ FBB, Forbundet for Bibel og Bekjennelse, ett evangelisk-luthersk bekännelseförbund sedan 1919.

² Dessa tretton inlägg finns tillgängliga på FBB:s hemsida, www.fbb.no, medan övriga inlägg finns på www.dagen.no som dessväre är låsta artiklar. Men mycket av dessa inlägg refereras i Jan Bygstads inlägg.

därför oupplösligt sammanlänkade med den katolska läran om rättfärdiggörelsen. Detsamma gäller för läran om avlatsbrev: Många är inte medvetna om att år 2025 utropades av påven Franciskus till ett "jubelår", och troende kan få avlatsbrev i år, till exempel genom pilgrimsfärder till vissa kyrkor i Rom."

Många allvarligt syftande kristna i Norge har lämnat Den norske kirke och konverterat till den Romersk-Katolska kyrkan. En liknande utveckling kan vi tydligt se i Sverige. Ett avgörande påstående från de romerska debattörerna har varit att skillnaden inte längre är så stor mellan "Rom och Wittenberg", och att det därför inte varit ett så stort steg att konvertera. Det pekas gärna på den s.k. "Gemensamma deklARATIONEN om rättfärdiggörelsen" från 1997, som undertecknades av både romerska och lutherska teologer. Dokumentet hävdar att Tridentkonciliet's fördömanden inte längre är relevanta eftersom innebörden i evangelisk-luthersk tro inte längre är densamma som på 1500-talet. Jan Bygstad har i sina inlägg visat på att de lutherska teologer, som företrädde evangelisk-luthersk kristenhet hörde hemma bland liberalteologiska företrädare inom LVF och därför knappast kunnat företräda äkta evangelisk lutherdom. Och de romerska teologerna skrev inte under dokumentet förrän de lutherska hade strukit läran om simul iustus et peccator, dvs. på en gång rättfärdig och syndare, en avgörande läropunkt i den lutherska tron.

I sitt andra inlägg – Romerkirken och nåden – visar Bygstad på hur besluten från konciliet i Trident (1548-1563) tydligt avvisar reformatorisk lära och lägger avgörande läropunkter och den som bekänner dem under förbannelse. En av de sex kanon (från den 9:e sessionen 1547), som Bygstad citerar, som kanon nr 12, exemplifierar detta:

"Om någon säger att rättfärdiggörande tro inte är något annat än tillit till den gudomliga barmhärtigheten som förlåter synd för Kristi skull, eller att det är endast genom denna tillit som vi blir rättfärdigade: han vare förbannad!"

Från detta och andra liknande kanon har inte den Romersk-Katolska kyrkan tagit avstånd.

Debatten fortsätter sedan via frågor om auktoriteten i kyrkan, dvs. frågan om påven, om Skriftens förhållande till traditionen, Mariadogmerna, helgondyrkan, avlat och skärseld, allt detta som saknar stöd i den Heliga Skrift men försvaras med hjälp av traditionen. Den lutherska ståndpunkten är att Bibeln är högsta norm från vilket allt ska bedömas.

I sista inlägget – Ett annat evangelium – landar debatten i frågan huruvida den romersk-katolska frälsningsläran är just ett annat evangelium. Romersk teologi hävdar att människan blir rättfärdig så långt som hon har nått i helgelsen. Evangelisk-luthersk tro bekänner att rättfärdigheten är en tillräknad rättfärdighet i enlighet med Rom. 3-5, så att människan inför Gud står fullkomligt rättfärdig.

Frågan om tillräknelse blev brännande, eftersom några av de romerska teologerna menade att med denna lutherska lära om en tillräknad rättfärdighet "reducerar [man] evangeliet till ett stycke religionspsykologiskt spel, och frälsningen till ett teologiskt räknestycke i himlen", dvs rättfärdigheten är inte på riktigt, eftersom den inte är människans egen rättfärdighet, dvs en rättfärdighet som hon själv med Guds hjälp har åstadkommit.

Men Bygstad visar på hur frågan om Guds tillräknelse är verklig och biblisk. Om så inte vore fallet, hade inte heller Kristus på fullt allvar burit vår synd. Han var i sig själv fullkomlig, helig och ren. Men på honom lades vår synd, han tillräknades den och blev "gjord till synd". Fadern handlade med honom i hans egenskap av syndare i vårt ställe. Om inte tillräknelse är "på riktigt" har inte Kristus lidit döden i vårt ställe. På samma sätt tillräknas rättfärdigheten den som tror på Kristus och hans

ställföreträdande lidande. Om detta kan få kallas "ett stycke religionspsykologiskt spel" och "ett teologiskt räknestycke i himlen", då bekänner dessa teologer "ett annat evangelium".

Ovanstående "brottstycken" ur debatten ger på inget vis full rättvisa åt den breda diskussionen, men avsikten har varit att peka på den därför att den varit så viktig. Frågeställningen är ju lika aktuell i Sverige. Kanske kan någon mer lockas att dyka djupare in i samtalet, (via www.fbb.nu).

Den största gåva en människa kan äga är frid med Gud. Det är också den främsta uppgiften för all kyrkans själavård att hjälpa människor till en sådan frid. Profeten Jesaja sätter ord på hur den friden kom till stånd:

Han var genomborrad för våra överträdelsers skull, slagen för våra missgärningars skull. Straffet var lagt på honom för att vi skulle få frid, och genom hans sår är vi helade. ... Genom den vedermöda hans själ har utstått får han se och bli tillfreds. Genom sin kunskap förklarar min rättfärdige tjänare de många rättfärdiga, och deras skulder är det han som bär. (Jes. 53:5, 11)

Bengt Birgersson